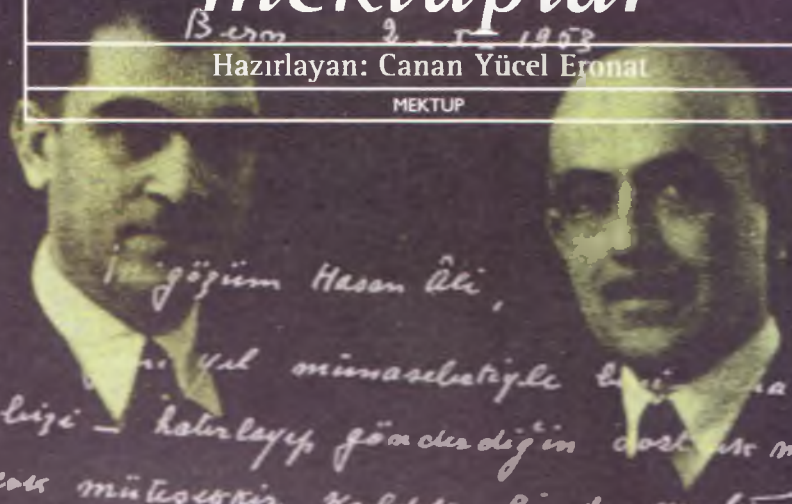
yakup kadri'den hasan-âli yücel'e mektuplar

Hazırlayan: Canan Yücel Eronat

MEKTUP

YAPI KREDİ YAYINLARI

YAKUP KADRİ'DEN HASAN-ÂLİ YÜCEL'E MEKTUPLAR

Canan Yücel Eronat'ın
YKY'deki öbür kitabı

Ertuğrul Süvarisi Ali Bey'den
Ayşe Hanım'a Mektuplar *(1995)*

Yakup Kadri'den Hasan-Âli Yücel'e Mektuplar

HAZIRLAYAN:
CANAN YÜCEL ERONAT

YKY

Edebiyat - 173
ISBN 975-363-527-3

Yakup Kadri'den Hasan-Âli Yücel'e Mektuplar
Hazırlayan: Canan Yücel Eronat

1. baskı: 2000 adet, İstanbul, Aralık 1996

Yayına Hazırlayan: Selahattin Özpalabıyıklar
Tasarım: Pınar Kazma Çınar
Ofset Hazırlık: Arzu Çakan
Düzelti: Yücel Demirel
Yayın Koordinatörü: Aslıhan Dinç
Baskı: Şefik Matbaası

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayii A.Ş.
Tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayii A.Ş.
İstiklal Caddesi, No: 285 Beyoğlu 800050 İstanbul
Telefon: (0-212) 293 08 24 Faks: (0-212) 293 07 23

İÇİNDEKİLER

Sunuş (*Canan Yücel Eronat*) • 7
Yakup Kadri Hasan-Âli'yi Anlatıyor • 17
Hasan-Âli Yakup Kadri'yi Anlatıyor • 23

MEKTUPLAR
1: 23 - XI - 1937 • 31
2: 31 - XII - 1937 • 35
3: 23 - I - 1938 Prag • 37
4: 22 - III - 1938 • 41
5: 12 - V - 1938 • 45
6: 15 - XII - 1938 • 49
7: 5 - I - 1939 • 50
8: 10 - V - 1939 • 52
9: 3 - XI - 1948 Bern • 54
10: 1 Mayıs 1949 Bern • 55
11: 23 - II - 1951 Tahran • 57
12: 2 - I - 1953 Bern • 58
13: 15 - VII - 1955 • 59
14: 25 - IX - 1955 Yeniköy Tepesi • 60
15: 4 - III - 1957 • 61
16: 12, Mayıs 1957 • 63

Hasan-Âli Yücel, Faik Reşit Unat, Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

sunuş

Hasan-Âli 1935-37 yıllarında yazınımızın yakın geçmişini yazmayı tasarlar. Dönemi edebi portrelerin, özellikle bir fikir ve sanat adamının, çok yönlü bir kişiliğin çevresinde toparlamayı düşünür.

Kararını verir; en uygun kişi Yakup Kadri'dir. Onun bütün ömrünce üstünde durduğu birey ve toplum, derdi günü olaylar ve insanlardır.

> "Tek ve topluluk. Yakup daima kendini ve kendinden başka fertleri gözlem altında tutmuştur (....) Yazıcılık dışında her ne olduysa o olduğu şeyde daima düşünen ve yazan bir insan kalmıştır. Onda çok bol hayat ve hâdisat malzemesi vardır."[1]

1937: Yücel, Ankara'da Yakup Kadri'ye niyetinden söz eder ve yardım sözü alır. Bir mektupla tasarısının ayrıntılarını açıklar.

Yakup Kadri'nin Hasan-Âli'ye ilk yanıtı, derleyebildiğim on beş mektubunun da ilkidir. 12 Mayıs 1957 tarihli mektubunda ise, *Edebiyat Tarihimizden*'in yayımlanmak üzere oluşundan duyduğu hoşnutluğu dile getirir. Bu kitap Yakup Kadri için yazılan ilk kitaptır.

Oysa tanışmaları çok gerilere, mütareke yıllarına uzanır. Bir süre birbirlerinden uzak bulunsalar bile birbirleri ile ilgili kalırlar; dostlukları hiç yara almadan ömürleri boyu sürer.

1 Hasan-Âli Yücel, *Edebiyat Tarihimizden*, Birinci Cilt (ikinci cilt çıkmamıştır), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Seri: 1, No: 6, Ankara 1957; tıpkıbasım: İletişim Yayınları, İstanbul 1989.

27 Mart 1889 Yakup Kadri Kahire'de doğar.

1895 Manisa'ya göç eder. Yakup Kadri Fevziye Mektebi'nde okurken,

17 Aralık 1897 Hasan-Âli İstanbul'da dünyaya gelir.

1902 Yakup Kadri, Manisa Rüşdiyesi'nden sonra İzmir İdadisi'ne yazılır. Arkadaşları Ömer Seyfettin, Şehabettin Süleyman, Baha Tevfik ve Abdullah Rahmi.... Yakup Kadri'ye Edebiyat-ı Cedide'yi tanıtan, Halit Ziya, Mehmet Rauf ve Tevfik Fikret'i sevdiren; yazınımızın Fransız yazınından esinlendiği savıyla onu Fransızca öğrenmeye, Fransız yazarlarını okumaya teşvik eden Abdullah Rahmi'nin yeri çok başkadır. Abdullah Rahmi'nin etkisiyle bir ara İskenderiye Frerler Mektebi'ne devam eder; özel ders alarak Fransızcasını pekiştirir.

1905 Yakup Kadri, İzmir İdadisi'nin beşinci sınıfını bitirince tatilde Mısır'a gittiklerinde 17 yaşın uyanıklığı ile Jön Türkler'e yakınlaşır. Osmanlı yönetiminin zulmünden kaçmış bu vatanseverlerden istibdadın, sansürün nemene şey olduğunu öğrenir.
İlk öykü çevirileri *Türk* dergisinde basılır. Fikret'in "Bir Tutam Odun", "Sis", "Bir Lahza-i Teahhur" ve "Tarih-i Kadim" şiirleri de (imzasız olarak) ilk kez bu dergide yayımlanmıştır. (Jön Türkler'in pirlerinden Şerefettin Mağmumi'nin 1902'de Kahire'de çıkarmaya başladığı *Türk* dergisinde hürriyetseverlerin yazıları bulunuyordu.)

1908 Yakup Kadri annesi ve kardeşiyle İstanbul'a gelir, Kadıköy'e yerleşir, Hukuk'a yazılır. İkinci Meşrutiyet ilan edilmek üzeredir. İstibdat, Yakup Kadri için bir beyin cenderesi, kendisini boşlukta hissettiği bir ortam; 1908'le gelen hürriyet ise sınırsız bir düşünme ve yazma özgürlüğü, yeni fikirlere açılımlar dönemidir.

On bir yaşlarındaki rüşdiye öğrencisi Hasan-Âli için ise, istibdat, gözlerine perde çekilmiş, sözüne sazına susturucu takılmış insanların soluk alamadığı bir iklim; o neredeyse göstermelik, tadımlık hürriyet ise özünü kavramakta zorlandığı coşkulu bir gürültü, üstünde "YA HÜRRİYET, YA ÖLÜM" yazılı bal rengi bir külah.

1909 Yakup Kadri'nin basılmış ilk yazısı "Nirvana", *Resimli Kitap*'ın Haziran sayısında çıkar. Yakup Kadri Fecr-i Ati topluluğuna katılır. *Servet-i Fünun, İkdam, Rubap, Türk Yurdu, Yeni Mecmua* gibi dergi ve gazetelerde yazıları yayımlanır.

1911 Mektebi Osmaniye'nin rüşdiye kısmını bitiren Hasan-Âli, Vefa İdadisi'ne girer.

1913 Hasan-Âli'nin "İntikam Olsun" isimli basılmış ilk yazısı *Mektepli* dergisinde yayımlanır. Konu: Balkan bozgunu göçmenleri.

1914 I. Dünya Savaşı başlar.

1915 Hasan-Âli Vefa İdadisi'nin son sınıfında askere alınır.

1916 Yakup Kadri verem olur. Üç yıl İsviçre'de tedavi görür. Ciğerinin bir bölümünü ve birkaç kaburgasını orada bırakarak yurda döner.

1919 İşgal altındaki İstanbul'da Mütareke devrinin en ağır koşullarını bulur. Milli Mücadeleyi 385 makale ile destekler.

15 Mayıs 1919 Yunanlılar İzmir'i işgal eder.

19 Mayıs 1919 Mustafa Kemal Samsun'a çıkar.
O yıl Hasan-Âli Darülfünun Felsefe Bölümü'ne ve Yüksek Muallim Mektebi'ne yazılır. Darülfünun öğrencileri Zeynep Hanım Konağı'nda okur;

bir bölümü, zamanında İttihat ve Terakki'nin toplandığı Eşref Efendi Sokağı'ndaki binada barınırlar. Kimi arkadaşları gibi gazetelerde muhabirlik yapan Hasan-Âli arkadaşlarına cephe haberlerini ulaştırır. Darülfünun kaynamaktadır.

1921 Ankara'ya çağrılan Yakup Kadri, Tetkik-i Mezalim Komisyonu'nda görevlendirilir. Anadolu'yu dolaşır: Kütahya, Simav, Gediz, Sakarya.... Garp Cephesini ziyaret eder, Ankara'ya varır.

17 Temmuz 1921 Orada hayatının en şanlı hadisesini yaşar: Mustafa Kemal Paşa'yı tanır.

Çöküşün, yıkılışın, yenilgilerin izlerini bedenlerinde ve beyinlerinde taşıyan; gelişmelerinde kara ekmek ve öfke ile beslenen, ezildikçe yekinen, cephelerdeki deneyimlerin etkileriyle dopdolu bir kuşak. Bu kuşak Anadolu'dan yurda dalga dalga yayılan umutla yiğitleşiyordu. Kendini yaşayamayan bir ülkede, kendini yaşayamayan bir İstanbul'da kâh Darülfünun sıralarında, kâh Babıali'de gazetede idarehanelerinde, kıraathanelerde, ya da Sultanahmet meydanında mitinglerde, kümeleşen vatandaşlardan bir aydın topluluk oluşuyordu.

Gençlik, bilincini bileyerek, düşünmeyi öğrenerek benliğini bulmaya, kişiliğini oluşturmaya, kurtuluşun felsefesine ulaşmaya kararlı bir gençliktir.

Yayından fırlayan ok gibi hedefini önceden saptamış, bütün ömürlerince 1923 devrimine baş koymuş, gönül vermiş bu aydın kafalar her demlerinde taze güç olarak kalmışlar ve Cumhuriyet aydınlanmasında yerlerini almışlar.

Başkomutanın etrafında anında hazırola geçen, canını esirgemeyen kahramanlar, aydınlar yanında, teyakkuzla destek veren, ileri aşamalarda, kurtuluşu düşünce düzeyinde algılayamadıklarından solukları tükenen, sivilleşemeyen, laikleşemeyen köstekler de az değildi.

30 Haziran 1921 Hasan-Âli Darülfünun'u bitirir. "Felsefe Tedrisatı"(Felsefe Öğretimi), "Tali Tahsilde Vahdet" (Ortaöğretimde Birlik) başlıklı yazıları *Dergâh* dergisinde yayınlanıyordur. Bu yazıları, dergiyi çıkartanlardan Yakup Kadri'nin dikkatini çeker; bu genci tanımak ister. Böyle bir ortamda konusu felsefe olan bir yazı vesilesiyle karşılaşmaları bu dostluğun nasıl bir temele oturduğunu gösterir.

19 Aralık 1922 Hasan-Âli İzmir Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğretmenliğe başlar. Cuiviér'den *Felsefe Elifba*'sını eklemelerle dilimize aktarır.

2 Şubat 1923 İzmir'de Gazi Paşa ile karşılaşır. Medreselerin ne zaman kapatılacağını sorar.

1923 Yakup Kadri, Mardin Milletvekili olur.

1924 Hasan-Âli İstanbul Erkek, Kuleli Askeri ve Galatasaray liselerinde felsefe, edebiyat ve yurttaşlık bilgisi öğretmenidir.

1926 *Mantık Kitabı* yayınlanır. (ilk mantık kitabımızdır).

1927 Hasan-Âli Bakanlık mütfettişi olur; yurdu karış karış dolaşır, tanır.

1930 Fransa Öğrenci Müfettişi olur. Batı kültürüyle tanışır.

1935 Yakup Kadri Manisa Milletvekili olur.

1932 Arkadaşları ile ilerici *Kadro* dergisini çıkarır.

1933 Hasan-Âli Ortaöğretim Genel Müdürü'dür. Görevlerinde edindiği birikimleri kitaplarına yansır.

1935 Hasan-Âli Yücel, İzmir Milletvekili olur.
Bu yıllarda Karaosmanoğlu'nun diplomatlığı baş-

lar. Önce Tiran, sonra Prag (1935), Lahey (1939), Bern (1942 ve 51) ve Tahran'da (1959) elçidir. Yakup Kadri'nin zoraki diplomatlığı süredursun, yazar-düşünür Yakup Kadri'nin 1920'den beri en önde gelen özelliği romancılığıdır. Abdülaziz'den bu yana geçmişimizin geniş açılı panoraması, romanlarıyla devir devir ortaya çıkar. Yakup Kadri'nin romanlarını okurken Kurtuluş Savaşı'nda hangi cephelerde döğüştüğümüzü görür, İnkılap Tarihi'mizi okumuş kadar oluruz:

- *Hep O Şarkı* (1956) Abdülaziz dönemini anlatır.
- *Bir Sürgün* (1937) 1900 yıllarında başlar; II. Abdülhamid'in baskıcı yönetimi ile savaşmak için yurt dışına kaçan Jön Türkler'i anlatır.
- *Nur Baba* (1922) Abdülhamit devrini anlatır.
- *Kiralık Konak* (1920) 1908-1916
- *Hüküm Gecesi* (1927) II. Meşrutiyet döneminde partiler arası çekişmeleri anlatır.
- *Sodom ve Gomore* (1928) Mütareke yıllarında direnenleri ve işbirlikçileri anlatır.
- *Yaban* (1932) Mütareke ve Milli Mücadele devrini anlatır.
- *Ankara* (1934) Cumhuriyet'in ilk on yılını anlatır.
- *Panorama* (1953-54, iki cilt) I. ve II. Cumhuriyet sonrasını anlatır.

28 Aralık 1938 — Yücel Milli Eğitim Bakanı olur.

5 Ağustos 1946 — Yücel Milli Eğitim Bakanlığı'ndan kendi isteği ile ayrılır. Köşesine çekilir. Vatandaşlarına yazılarıyla ulaşır.
Bu iki Cumhuriyet aydını bugün sonuçlarına zor katlandığımız yanlışların temellerinin atıldığı, laiklikten ilk ödünlerin verildiği 1946-47 yıllarının tanığı olurlar.

2 Kasım 1950 — Yücel CHP'den ve *Ulus* gazetesinden ayrılır.

23 Eylül 1960 — Yücel, Cevat Fehmi Başkut'un tutumuna dayanamadığından, evinden gayrı tek soluk aldığı yer

olan gazetesi *Cumhuriyet*'ten ayrılmak zorunda kalır.

1961 Ocak — Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kurucu Meclis üyesi olur. Hasan-Âli Yücel, nedense Kurucu Meclis'te yoktur.

26 Şubat 1961 — Hasan-Âli Yücel ölür. Ardından yıka yıka bitiremediğimiz eserler bırakarak.
Yakup Kadri Karaosmanoğlu Manisa milletvekilidir.

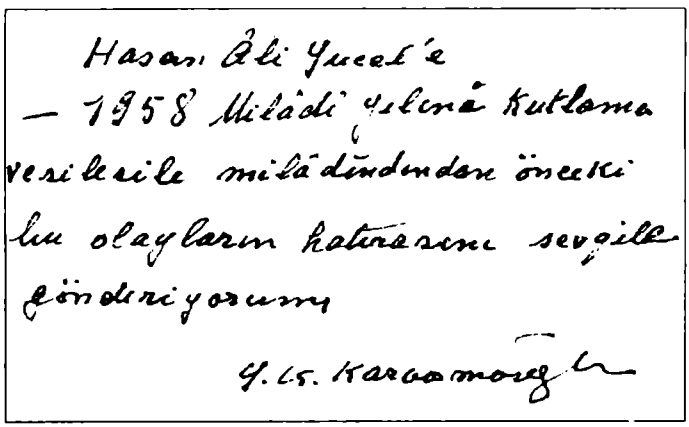
13 Aralık 1964 — Y.K. Karaosmanoğlu yazınımıza saymakla bitmez kitaplar bırakarak ölür.

Babam, Karaosmanoğlu'nun görevli olduğu ülkelere onu görmeye giderdi. Yakup Kadri ve Leman Hanım her yurda dönüşlerinde evimize gelirlerdi. Dostlukları son yıllarında daha da pekişti. Yakup Kadri'nin Tahran dönüşü, 27 Mayıs öncesi ve sonrası kısa zamanlarda onların Tunalı Hilmi'deki evlerinde ya da bizim evde veya ortak dostlarınm evlerinde sık sık buluşuyorlardı.

Mektupları derlerken ve sevgili dost Dürriye Köprülü ile yeni yazıya dönüştürürken Yakup Kadri'nin kendini eleştire eleştire doğruları nasıl aradığını, bulduktan sonra da o doğrulardan nasıl ödün vermediğini gördük. Banttaki sesini dinlerken söylemek istediği şeyi ifade eden en doğru karşılığı, hangi dilde olursa olsun en uygun sözcüğü bulmak için nasıl arandığına tanık oldum.

Bu iki dost birbirini öyle iyi tanıyorlardı ki, en iyisi onları birbirlerinden dinlemek.

Canan Yücel Eronat
14.9.1996

Hasan Âli Yücel'e
— 1958 Milâdi yılına kutlama
vesilesile milâddından önceki
bu olayların hatırasını sevgile
gönderiyorum
Y. K. Karaosmanoğlu

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Hasan-Âli Yücel'e imzaladığı *Anamın Kitabı*'ndaki ithaf (1957).

yakup kadri hasan-âli'yi anlatıyor
(bant kaydı - 1962)

Hasan-Âli Bey'i Mütareke devrinde tanıdım. O zaman Darülfünun denilen üniversiteden henüz çıkmıştı. Ben de Fevzi Lütfü [Karaosmanoğlu; Yakup Kadri'nin akrabası siyasetçi] ile beraber *Dergâh* diye bir mecmua çıkarıyordum. O mecmuada yazı yazmaya başladı. Birçok gençler de vardı. Fakat bütün bu gençlerin yazdığı yazılar içinde en ziyade hoşuma giden Hasan-Âli'nin felsefi bir yazısı oldu. Ve kendisini görüp tanımak istedim. Hasan-Âli geldiği vakit bu sefer...(Bilirsiniz ki Hasan-Âli gayet sevimli, çehresi sevimli, konuşması güzel, cazibeli bir adamdı) benimle ilk konuşmasından itibaren size diyebilirim ki benim kalbimi fethetti. Ondan sonra Hasan-Âli'ye ben, –yaşça benden küçük olduğu halde– adeta kendi akranım gibi muamele etmeye başladım ve bütün hayatı boyunca Hasan-Âli benim en yakın arkadaşlarımdan biriydi. Hasan-Âli'nin en güzel tarafı, hem şair hem filozof hem de ilim adamı oluşuydu. Aynı zamanda politikaya girdikten sonra gördüm ki Hasan-Âli bir fikir adamı olduğu kadar bir iş adamıdır, yani idare adamıdır, kıymetli bir idare adamıdır. Nitekim maarifin başına gelmiş gitmiş insanlar arasında bu memleketin eğitimine en çok hizmet etmişlerden biri kendisidir.

Bizlerin, o zamana kadar halline hiç kimsenin akıl erdiremediği bir mesele vardı: O da biliyorsunuz, ilk eğitim meselesi yani ilkokul meselesiydi. Bu ilkokul meselesinde Hasan-Âli hakikaten

büyük bir muvaffakiyet kazanmıştır. Hasan-Âli'nin en büyük eserlerinden birisi de, bilirsiniz, Köy Enstitüleri'dir. Bütün bunları o zamanın havası içinde yapmak büyük bir medeni cesarete mütevakıftı. Çünkü Hasan-Âli henüz olmamış, zihinlerde henüz takarrür etmemiş birçok fikirleri gerçekleştirdi. Bu yolda da birçok düşman kazandı. Kendisine karşı gerek maarif erkânı içinde gerek Mecliste büyük düşmanlıklarla karşılaştı.

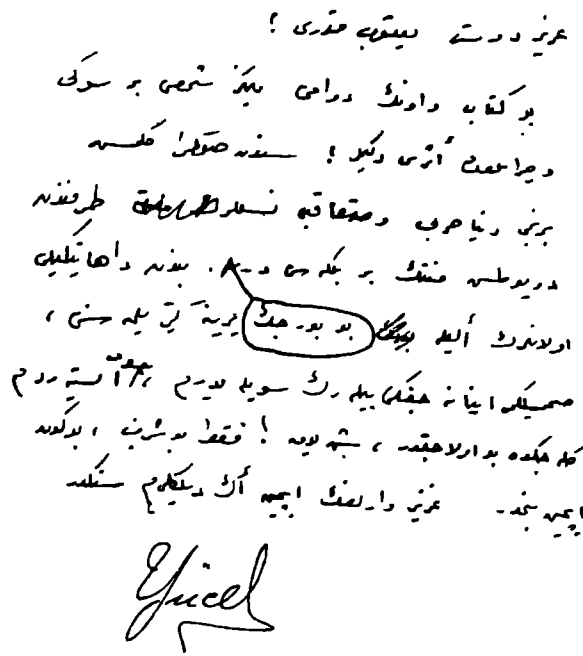
Biliyorsunuz, Hasan-Âli gayet ileri fikirli bir adamdır. O zaman ileri fikirlilik bizde henüz kıvamını bulamamış bir haldeydi. Meclis mütemadiyen kendisinin yaptığı işleri sabote ederdi, yani baltalamaya çalışırdı. Bir taraftan Meclis ile uğraşırdı, bir taraftan erkân-ı umumiye ile uğraşırdı. Bir taraftan da maarifin içindeki arkadaşları tarafından kendisine gösterilen zorluklarla uğraşmak mecburiyetinde kalardı. Vakıa bütün bu uğraşmalar esnasında, kendisine İnönü'nün çok büyük yardımı olmuştur. Bunu da itiraf etmek lazım gelir ki eğer İnönü Hasan-Âli'yi tutmamış olsaydı bütün bu muvaffakiyetleri kazanmazdı. Nitekim öyle bir an oldu ki İnönü Hasan-Âli'ye dört elle sarıldı ve bütün vekiller içinde en çok ehemmiyet verdiği Hasan-Âli oldu. Ve bu ayrıca heyet-i vekile içerisinde kıskançlıkların uyanmasına sebep oldu.

Mesela, pek iyi hatırlarım, Ali Fuat Paşa'ya bir gün gitmiştim. Bu ulaştırma işlerinden bahsettiğimiz zaman bana demişti ki: "Eğer bana da İnönü, Reisicumhur İnönü, Hasan-Âli'ye yaptığı yardımları yapsa belki eksiklikleri tamamlardım. Fakat maateessüf Hasan-Âli'nin İnönü'den gördüğü yardımları ben görmedim. Nitekim diğer arkadaşlar da aynı vaziyettedir."

Fakat bununla beraber Hasan-Âli İsmet İnönü'ye bu yapılan işleri telkin eden adamdı. Ve İsmet İnönü'ye bunu inandırmış olan adamdı. İsmet İnönü'yü inandırmamış olsaydı, İsmet İnönü kendisini bu kadar tutmazdı.

Hasan-Âli aynı zamanda şahsi olarak kalender meşrep bir adamdı. Kalender meşrepten ne anlıyorsunuz bilmiyorum. Sizin nesil tabii bu gibi tabirleri pek bilmez. Kalender meşrep olan adam geniş yürekli, herkese karşı muhabbetli ve nasıl diyeyim bilmiyorum, kelimeyi bulamıyorum, kalender meşrep tabirini, yani derviş gibi bir adamdı. Ve insan tarafı da bu mizacından pek çok hususiyet kazanmıştı. Küçükle küçük, büyükle büyük, bizim atalarımızın dediği gibi daima herkese göre muamele etmesini bilen ve herke-

sin muhabbetini kazanmasını bilen bir adamdı. Hasan-Âli'nin ölümü benim hayatımda her bakımdan derin bir boşluk bırakmıştır ve bu boşluğu benim doldurmamın imkânı yoktur. Diyebilirim ki bütün tanıdığım arkadaşlarım içinde gerek edebiyat sahasında olsun gerek politika sahasında olsun iki kişi vardı benim hayatımda dostluğunu hissettiğim. Biri şair Ahmet Haşim, birisi de Hasan-Âli'dir.

Aziz dost Yakup Kadri;

Bu kitap ve onun devamı yalnız şahsi bir sevgi ve hayranlık eseri değil; senden sonra gelmiş, birinci dünya harbi ve müteakip nesiller tarafından duyulmuş minnetin bir belgesidir. Bu borcun benden daha yetkili olanların eliyle yerine getirilmesini, samimiliğime inanacağını bilerek söylüyorum, çok isterdim. Gelecekte bu olacaktır, şüphe yok! Fakat bu şeref, bugün için benimdir. Aziz varlığın için en *[iyi]* dileklerim senindir.

Yücel

Hasan-Âli Yücel'in Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na imzaladığı *Edebiyat Tarihimizden* kitabındaki ithaf.

hasan-âli yakup kadri'yi anlatıyor

(...)

Yakup, sükûn nedir bilmiyen bir ruh ve düşünce olgusudur. Onun iç gelişmesi bir şakul üzerinde derinleşmeden ziyade girintiler ve çıkıntılariyle hendesi düzenden kaçan eğri bir hat çizer. Bu eğri hattın birer parçası olan hayat safhalarını, düşünüş ve inanışındaki değişmelerde belirtmeksizin anlamak imkânsızdır. Zaman zaman kendisini zedeliyen, hırpalıyan beden yıkımları ve acıları, bu nârin vücut içinde, onun sinirlerini en korkunç sarsıntılara dayanır hale getirmiştir. Istırap, Yakup Kadri'nin bütün hayatında zekâsını ve duygusunu biledi. Hemen her eserinde, yer yer gözümüzü alan parıltılar, yıpranmış bir kın içinden sıyrılan, halis çelikten yapılmış bir ruh palasının iç savaşlarında sağa, sola hamlelerinin akisleridir. Yakup Kadri, veliler ve azizler gibi kendine kıymaktan çekinmiyen bir gönül kahramanıdır. (...)

(...) Etrafındakileri beğenmemesi, pek az şeyden hoşnut olması, onu durmadan yaşamaya mecbur etmiştir. Eserlerinde ve hayatındaki şimşekler, daha çok menfi elektrik yüklü bulutların çakışlarıdır. Fakat bu hal, onu hiçbir zaman somurtkan bir insan yapmamıştır. Çünkü içi hayat doludur, hareket doludur.

Yakub'un şahsiyeti pek çekicidir. Onunla konüşmaya başladınız mı, gövdesi yavaş yavaş ruhlaşır, hattâ maddi hüviyeti silinir; karşımızda dikkatli bir mühendis elinden çıkmış muntazam, gövdeye nisbetle büyük bir küre görürsünüz. Bu, Yakub'un başıdır. Konuşmanız ilerledikçe bu baş da hafif hafif hayal olmaya, maddelikten çıkmaya koyulur ve kalın, siyah iki kaş yayının altında sizi kendisinden ayırmayan iki siyah ve parlak nokta kalır. (...)

(...) Yakup, kolları ve bacaklariyle değil, küçük ellerinde tuttuğu kaleminin uciyle dövüşür. Dövüşür ve hâlâ da dövüşmektedir.

Bu dövüşken Yakup'tan başka, cana yakın, konuşkan bir Yakup daha vardır. O zaman varlığına doyum olmaz. Konuşması, tatlı bir anlatışla bilimden, felsefeden, sanattan, okuduğu kitaplardan, günlük olaylardan, başından geçmiş olgulardan, bazan bir ırmak akışiyle devamlı, bazan şimşek çakışiyle kesik, fakat aydınlatıcıdır. Bu küçük vücut, o zaman yerinde duramaz. Beyni gibi gövdesi, elleri ve kolları hareket halindedir. Olaylar ve şahısların gülünç taraflarını o kadar kolaylıkla, o kadar maharetle yakalar ki, dinliyenlerin kahkahalarını tutması kolay olmaz. Kendisi de dinleyenlerle beraber güler ve beyaz dişleri gözlerinizde şetaret parıldayan bir çizgi olur. Gülüşünün bas tonu, bu neşe orkestrasının üstündedir. O zaman Yakup, yaşadığı yılların bunaltıcı yükünden sıyrılmıştır. Gençleşir, hattâ çocuklaşır. Abdülhak Hâmit, ona derdi ki:

— Yakup! Bu kadife gözlerin, bu çocuk dişlerinle hiç ihtiyarlamıyacaksın...

Onda bu sevimli hal, her zaman devam etmez. Memleket meseleleri ve ciddî politika dâvaları konuşmaya ve tartışmaya konu olduğu vakit, Yakub'un kaşları yaylaşır ve kadife gözleri bir ok gibi muhatabına saplanır. Amansız olur. Gerçek yaşının olgunluğuna ve öbür yandan gençliğinin atılganlığına döner. Kollarının ve ellerinin keskin hareketleri, omuzlarını arkaya alarak göğsünü ileri çıkarışı; ona âsi bir derebeyi pervasızlığı, bir sergerde davranışı verir. Artık karşınızda bir veli, bir aziz değil, şehirler basan, köyler yakan bir efe vardır. Aziz dost Yakup gider, Karaosmanoğlu Yakup gelir. Umulmıyacak kadar sertleşir, aksileşir. Kötü kelime kullanmaz, fakat beğenmediklerini eleştirmek için Türkçenin en saldırgan sözlerini kolayca bulup fırlatır. Bunları yazılarında bulamazsınız. Yazılı tenkidlerinde daha ölçülü ve daha dikkatlidir. Onun bu coşkun halini görmek için Yakub'u söyletmeli ve susup dinlemeli.

(...) Fakat kesin olarak diyebilir miyiz ki, Yakup, artık belli bir fikir sisteminin içinde donup kalabilecektir. Ruha en hararetli demlerinin alâkasını veren bu dinamik zekâ, eski sevgilisinden büsbütün ayrılabilir mi? Esasen inanışı, olayların maddeye inanma zorundan gelmedi mi? Bu zorunluk, kendisinin ve milletinin özündeki hayat dileğine kuvvetli ve sağlam bir kalıp yaratmak için değil midir? Tıpkı kendi uzviyeti gibi harap Türk vatanında,

yine tıpkı kendi ruhu gibi saadete aç ve onu sağlıyacak maddeye muhtaç Türk milletini varlıklı ve bahtiyar görmek, Yakub'u bu maddeci fikirlere zorla alıp götürmüştür.

(...)

Yakup'taki zıt hallerden bir başkası da kendi benliğine kapanan bir insan olması yanında geniş anlamı ile bir cemiyet adamı yaşatmasında görülür. Gençliğinde İbsen'e hayran olup azılı bir ferdiyetçi görünürken yazılarına ölümler, intiharlar sokan bu kötümser ve hayata hınçlı adam; bünyesinin nârinliğine rağmen, İstiklâl mücadelesi sıralarında karlı cephelerde dolaşmaktan çekinmedi. Onun münzevî varlığında daima cemiyet yaşamıştır. Bütün eserlerinde, içinde bulunduğu devrin yankılarını bulmamız, buna en inandırıcı delildir.

(...)

Edebiyat Tarihimizden, s. 3-7.

MEKTUPLAR

Yakup Kadri, yazarlığa başladığı sıralarda.

Yeni Kitap dergisinin Temmuz 1928 tarihli 15. sayısının (Yıl 2) kapağı:
"Nesl-i hâzırın en kıymetli edibi Nur Baba müellifi Yakup Kadri Bey"

23 — XI - 1937

İki gözüm, beni mazur görün; mektubunuza ancak şimdi cevap verebiliyorum. Resmi işlerim tahmin ettiğiniz gibi çoktur. Fakat sizin için ve edebiyat için iki elim kanda olsa yine vakit bulurum.

Mektubunuzdan büyük bir eser hazırladığınızı anlıyorum. "Edebi Portreler"* büyüye büyüye (İsmail Habib)in Yeni Edebiyat Tarihi kadar bir cilt olacak sanıyorum. Bittabii İsmali Habib'in eseri ile sizinki arasındaki bu mukayeseyi (hacim) nokta-i nazarından yapıyorum. Belki sizin yazacağınız kitap çok daha özlü ve esaslı bir eser olacak. Bu hususta zaten çok zor olan işinizi kolaylaştırmak için size elimden gelen bütün yardımları yapmak istiyorum. Fakat yazık ki sorduğunuz birkaç suale bile doğru dürüst cevap veremeyeceğim. Mesela "muhtelif zamanlarda şahsım hakkında yapılan tenkitlerin hangilerini doğru, hangilerini haksız" bulduğumu soruyorsunuz. Ne kendi yazılarımı ne başkalarının bana dair yazdıklarını saklamak âdetim olmadığı için itiraf edeyim ki benim hakkımda yazılan tenkitleri hep unutmuş bulunuyorum. Gerçi bir zamanlar çok methedildiğimi, bir zamanlar da müstahak olduğumdan ziyade zemmolunduğumu *[hak ettiğimden çok kötülendiğimi]* hatırlıyorum. Fakat hayatımın bu iki safhasında da meziyet veya kusurumun daima iyi keşfedilmemiş olduğunu müşahede ettim. Şimdiye *[kadar]* memleketimizde ne samimi, ne objektif hiçbir münekkide rast gelmedim. Karşıma çıkan münekkitler bana hep şahsi sempati veya antipatilerine mağlup kimseler gibi göründü. Halbuki, bence tenkit, (eserden eser sahibi olan adama nüfuz ve intikal) kudreti demektir. Bu adeta el yazısından bir insanın karakterini keşfetmek gibi bir sanattır. Evet tenkit, bir ilim değil bir sanattır. Fakat burada yalnız şahsi intuition *[sezgi]* kâfi değildir. Münekkidin çok derin bir érudition *[derin bilgi]* sahibi olması lazımdır. Bir münekkit herşeyi okumuş olmak mecburiyetindedir. Bu noktadan bizde münekkit olarak ben bir Nurullah Atâ'yı *[Nurullah Ataç]* tanıyorum. Bu *noktadan* diyorum, yani çok okumuş ol-

* Ayraç ve tırnak işaretlerinin kullanımında Yakup Kadri'nin yazımına uyulmuş, onun altını çizdiği yerler italik dizilmiş, kimi eski sözcüklerin ve özgün yazılışlarıyla geçen Fransızca sözcüklerin anlamları köşeli ayraç içinde italik olarak verilmiştir. Ayrıca gerek görülen yerlerde eklenen bilgi ve sözcükler de yine köşeli ayraç içinde ve italik olarak dizilmiştir. (Yay. N.)

mak itibariyle. Yalnız onun da tam bir münekkit olabilmesi için kalbinin başka bir kalp ile bir nevi (affinité) *[hısımlık, yakınlık]* kabiliyetini haiz bulunması iktiza ederdi. Halbuki Nurullah'ın bu tarafı hiç yoktur. Meselâ ben sevdiğim bazı müelliflerle haşır neşir olmasını bilirim. Nurullah'a gelince o yalnız eline aldığı eseri ve bahsettiği müellifi haşretmesini ister. Kâfi derecede de (satirique) *[yerici, taşlayıcı]* olmadığı için yalnız (humeur)ünü *[mizah]* ifşa eden birtakım huysuzluklar yapmakla kalır.

Bana kendi eserlerim hakkında bazı şeyler soruyorsunuz. Bunlardan kâfi derecede bahsetmiştik zannediyorum. İsmini zikrettiğiniz, romanların hiç şüphesiz doğrudan doğruya realiteden alınmış tarafları çoktur. Ben romanlarımdaki şahsiyetlere daima tanıdığım kimselerle, kendimden bir şey koymuşumdur. Fakat mesela filan (tip) mutlaka hayattaki falan değildir. Belki birkaç tipin halitasıdır *[alaşım]*. Hikâye tarafı da daima yaşadığım vakalara istinat etmekle beraber hiç şüphesiz bu vakalar oldukça değiştirilmiştir. Bu romanlarda doğrusu hiçbir şey ispat etmek istemedim. Fakat tesadüf öyle istedi ki, hepsi bir devrin tarihi faslı olsun. Mesela Nur Baba Abdülhamit devrinin, Kiralık Konak İttihat ve Terakki ve Harbi Umumi devrinin, Sodom ve Gomore Mütareke devrinin, Yaban keza Mütareke ve Milli Mücadele devrinin, (Ankara) son devirlerin hikâyesi oldu. Bu suretle adeta kronolojik bir cycle *[çevrim]* takip etmiş bulundum. Fakat bunu bilerek ve isteyerek yaptığımı ben iddia etsem siz inanmazsınız. Bence roman bir nevi hatıra kitabıdır. Ben çocukluğumdan beri ne işittim, ne gördüm, ne hissettim, ne anladım ise hep romanlarıma koyuyorum. Bundan başka roman bir (hayatı görüş), (hayatı telakki ediş) sisteminin (bu kelimeyi felsefi manasında kullanıyorum) muhassalasıdır. Bir romanda romancının aşk telakkisi nedir? cemiyet telakkisi nedir? insan telakkisi nedir? hatta siyasi ve felsefi telakkileri nelerdir? bunu aramak lazım gelir zannediyorum. Ve eğer mevzu-u bahis roman böyle bir *orijinal* telakkiyi ifade etmiyorsa hiçbir kıymeti, hiçbir manası yok demektir. (Fakat, rica ederim, tezli roman taraftarı olduğuma zahip olmayınız!) Bütün bu hükümler romancının tiplerini seçiş, vakaları hikâye ediş ve eserini bitiriş tarzından çıkarılır.

Mesela bir gün –çok zaman evvel– arkadaşlarımızdan biri bana demişti ki: "Senin kahramanların hep ortadan aşağı yani médi-

ocre *[düşük, vasat]* tiplerdir. Halbuki sen kendin ince hisli bir sanatkârsın. Onlara kendinden birşey katmıyor musun?" Hiç şüphesiz katıyorum– onlara merhametimi ve (mépris)mi *[küçümseme, horgörü]* katıyorum. Ne yapayım ki ideal bir roman kahramanına hayatta hiç rastgelmedim ve insanları daima gündelik yaşayışlarının içinde, birtakım küçük ihtiraslarla çırpınır gördüm.

Bir gün de bir hanım bana dedi ki: "Yakup Kadri Bey, siz anlaşılan hayatınızda hep kötü kadınlara rast gelmişsiniz. Onları hep behimi instinctif *[içgüdüsel]* taraflarından görüyorsunuz. Hemen bütün romanlarınızdaki kadınların hiçbiri faziletli değil. Bu sizin kadınlar hakkındaki yanlış telakkinizi gösteriyor." Bu da ispat ediyor ki, ben kadın olsun, erkek olsun (insanı) daima pesimist bir zaviyeden ve mépris *[küçümseme, horgörü]* ile müşahade etmişimdir. Halbuki, size samimi bir itirafta bulunacağım. Hayatta hiç de böyle değilimdir. İnsanlara karşı ilk hareketim hudutsuz bir sempatidir, hudutsuz bir emniyettir. Hatta bu sempati ve bu emniyetin bazen beni gülünç vaziyetlere düşürerek (safderunane bir samimiyet) şeklini aldığını görmüşümdür. Belki biraz ondan romanlarımda insanlardan intikam almayı istiyorum. Bu bende hayattaki déception'larımın *[düşkırıklığı]* bir aksülameli *[tepkisi]* olsa gerektir. Çünkü ne kadar olsa yaşarken kalbimle, yazarken kafamla yazıyorum.

Her büyük müellifin kendine mahsus bir havası, bir atmosferi vardır. Bu itibar ile mesela son devir Fransız edebiyatı rükünlerinden *Proust [Marcel Proust]* benim için harikulade vasfına layıktır. Bu adam, gerçi benim hiç sevmediğim, hatta boş ve şayan-ı istihkar bulduğum bir cemiyetin kronikörlüğünü yapmıştır. Fakat hadd-i zatında tiksindirici olan bu âlemi kendi havası içine alınca ondan ortaya adeta (féerique) *[peri masalı gibi]* bir dünya çıkarmıştır.

Kendileriyle çok kafadarlık hissettiğim diğer iki Fransız romancısı da Jules Romain'le, R. M. de Garde'dır *[Roger Martin du Garde]*. Edebiyatın en son fikriyatını temsil eden bu iki büyük müellif genç *[André]* Malraux ile beraber ondokuzuncu asrın ortasındaki muharrirlerden, romancılardan beri ilk defa olarak orijinal (hayatı görüş ve telakki ediş) tarzını getirenlerdir. Bu her üç müellifte de insan psikolojisinin *şimdiye kadar tanınmamış* bir *buuda* (dimmension) *[boyut]* dayandığını ve baş döndürücü karanlıkları-

mıza doğru derinleştiğini görürüz.

İşte, size bir alay boşboğazlık. Hemen söyleyeyim ki, sizinle (her ikimizi de alakadar eden mevzular üzerinde) muhabere etmek benim için büyük bir zevktir, buna emin olun. Bilmem İstanbul'da iken size bıraktığım fotoğrafı aldınız mı? Sakın otelde kaybolmuş olmasın?

Çok derin sempatime inanmanızı dilerim, iki gözüm kardeşim.

Yakup Kadri*

Benim resmi adım yalnız
Y. K. Karaosmanoğlu'dur.**

* 2 - 1 - 1953 tarihli olan dışında, bütün mektuplar eski harflerle yazılmış, hepsindeki imzalar yeni harflerle atılmıştır. (Yay. N.)

** Bu nottaki "Y. K. Karaosmanoğlu" ibaresi yeni harflerle yazılmıştır (Yay. N.)

İki gözüm Hasan Âli,

Babanızı kaybettiğinizi bana gönderdiğiniz mektupta öğrendim ve kaybın size ne kadar acı geldiğini de bugün aldığım "Akşam" gazetesindeki yazınızda gördüm. Kederinize bütün kalbimle iştirak ederim. Bu –elimde olmayarak– gecikmiş taziyeti yaparken ben de kaybettiğim aziz vücutları düşünüyorum. Gerçi, babamı pek küçükken kaybettim. Fakat anam öleli henüz on iki yıl olmadı. O gözlerini dünyaya kapadığı gün sanmıştım ki, artık benim bu yeryüzünde yapacak hiçbir işim kalmamıştır. Zira ben onu memnun etmek için yaşıyordum ve onu müteessir etmemek için faziletli, iyi bir insan olmaya çalışıyordum. Binaenaleyh o gittikten sonra bütün bu cehdin benim gözümde hiçbir hükmü kalmadı ve onun ölümüyle bende bir başka duygu daha hasıl oldu: Artık hiç "ölüm"den korkmuyorum ve kemal-i sükûnetle onun yanı başına gidip uzanacağım günü bekliyorum. Buna çok da zaman kalmadı zannederim. Babanızın altmış iki yaşında vefat ettiğini yazıyorsunuz. Ben bu aylarda kırk dokuzumu bitiriyorum, neredeyse ellime basacağım. Eski zamanlarda bu yaşa gelenler artık sandıklarının bir köşesine kefenlerini hazırlarlardı.

Anotole France der ki: "Niçin ölümden korkacakmışım? Eflatun'un, Epikür'ün, Virjil'in, Horas'ın bulundukları bir yere gitmek benim için ancak bir zevk olabilir." Ve bunu yazan adam öleceği günün sabahı kendisine bakan hekime: "Doktor, o iş bugün mü olacak?" diye sormuş.

Anatole France yeryüzünden gelip geçen "sage"ların *[bilge]* sonuncusuydu. Bazı anlar bu devrin vahi ihtilaçlarından *[çırpınış]* ve boş gürültülerinden fazla rahatsız olunca onun yazılarına başvurmayı büyük bir teselli sayarım. M. Bergeret –ki bir nevi Anatole France'tır– o zaman benim, sözüne ve fikirlerine yegâne tahammül ettiğim arkadaştır. O, hiçbir şeyi tenkid etmez, hiçbir şeye itiraz etmez. Yalnız müşahede ile kalır. Bazı meseleler hakkında öyle "hüküm"ler verir ki, adeta bir hüzünlü tebessüm gibidir. Mesela bir gün umumi bir bahçede bir ağaç altında otururken muhtelif rejimler arasında bir mukayese yapar. Her "rejim"de bir güzel taraf bulur; hatta "teokrat" rejimlerde bile... Fakat neticede yine cumhuriyeti tercih eder. Kendi kendine der ki: "Cumhuriyet olmasaydı bütün bunları düşünmek zevkinden mahrum kalacaktım."

Bir başka gün M. Bergeret karısının ihanetine şahit olur. Bir müddet içi sıkılır gibi olur. Fakat sonra tarihte ün almış birçok büyük adamların, hatta Grek mitolojisinde birçok tanrıların kendisi gibi boynuz taktıklarını düşünerek müteselli olur.

Böyle bir "sérenite"ye *[dinginlik, sükûnet]* vasıl olmak ne yüksek bir zekâ ve ruh mertebesi ve ne derin bir saadettir. Yazık ki ben elli yaşıma varmış olmakla beraber henüz gençlik ihtilaçlarından, hatta çılgınlıklarından kurtulmuş değilim. Hayatta geçirdiğim bütün acı imtihanlara rağmen daima (ham) kaldım. Hâlâ yirmi yaşında bir delikanlı gibi mütemadi bir illusion *[yanılgı, yanılsama]* ve désillusion *[düşkırıklığı]* meddücezri içinde bocalayıp duruyorum. Ağlıyorum, gülüyorum, öfkeleniyorum. Yani bütün manası ile toy ve gülünç olmakta devam ediyorum. Onun için size kemali samimiyetle itiraf ederim ki son zamanlarda kendi kendimden son derece müteneffirim *[nefret ediyorum]*. Bana öyle geliyor ki bir kartoloz herif bir çocuk rolü oynuyor. Tıpkı bir vakitler Sara Bernar'ın *[Sarah Bernhardt]* Aiglon rolüne çıkışı gibi. Sonra yine idealim olan sagesse *[bilgelik]* haricinde bir hareket! Şuna buna kızmaktan kendimi alamıyorum. Ve Ahmet Haşim'in kırkbeşine kadar yaptığı şeyleri ben ellime doğru yapmaya başlıyorum. Ne kadar turfayım artık bir anlayın.

Ben bütün hayatımda beni tenkit edenleri –asıl kusurlarımı bulup çıkaramadıkları için– istihkar etmişimdir. Büyük bir arzum kendi aleyhimde bir kitap yazmak. Bu kitap edebi, siyasi ve şahsi bütün hayatımın bir (revision)u *[gözden geçirme]* olabilir. Yaşadığım devir uzun bir ihtilal ve inkılap devri olduğu için başkalarını da enterese edebilir. Fakat, şimdiye kadar yazdığım roman kahramanlarının bir çoğunda biraz ben yok muyum? Nurbaba'daki Macit, Kiralık Konak'taki genç şair, (adını unuttum, ne dersiniz?) Hüküm Gecesi'ndeki Ahmet Kerim, Yaban'daki Ahmet Celal ve nihayet bu son romandaki Doktor Hikmet biraz (ben)dirler. Onun içindir ki romanlarımı yazarken biraz kendi hatıralarımı yazar gibi oluyorum.

Bir çocuk (Sürgün) romanında birçok yabancı sözler bulunduğunu yazarak gûya beni tenkit etmek istemiş. Bu bana yapılan itirazların en bayatıdır. Onun için beni bir saniye düşündürmedi. Bilmem sizi düşündürdü mü? Eğer düşündürdüyse bana yazın ki size bu hususiaki nokta-i nazarlarımı söyleyeyim.

Şimdilik sizi Allah'a emanet eder ve gözlerinizden öperim.

Y. K. Karaosmanoğlu

Aziz kardeşim Hasan-Âli,

Son romanımın yalnız Fransızca kelime ve cümleler yüzünden mevzu-u bahis olması bir *roman müellifi* sıfatı ile hayretimi ve bir Türk entellektüeli sıfatile de teessüfümü –yani esef ve füturumu– celbetmektedir. Merhum ve mağfur pirimiz Ahmet Mithat Efendi'den beri bu memlekette roman yazılagelmektedir. Demek ki bu edebi tarzın bizde hemen hemen bir asra yakın bir mazisi bir tradition'u *[gelenek]* vardır. Buna rağmen milad-ı İsa'nın şu mübarek 1938'inci yılında –görüyorum ki– Türkiye'de hâlâ (roman) denilen şeyin ne olduğu anlaşılamamış. Bana ilk itiraz eden çocuğun yazısını görmedim. Fakat Vâlâ Nurettin'in *[Vâ-Nû]* yazdığı komik makaleyi okudum. Bu genç muharririn esprit'si *[anlayış, düşünüş]* zaten benim hiç hoşuma gitmez. Hele tonunu pek amiyane ve avamfiribane *[bayağı ve demagogca, popülistçe]* bulurum. Binaenaleyh benim hakkında vereceği herhangi bir hüküm beni peşinen lakayt bırakır. Fakat burada mevzu-u bahis olan mesele bir tenkit ve edebiyat meselesiyse (ki ben sizin gibi bizde tam manasiyle bir milli edebiyatın ancak tenkidi ve ideolojik bir devirden sonra doğacağına kaniyim) bunu, kemal-i samimiyetle daima münakaşaya hazırım. Lakin ne hazin talihtir ki böyle bir münakaşaya romanın ne olduğunu, ne kadar şekillere ve nevilere ayrıldığını ve roman tenkidinin nasıl yapılması lazım geldiğini anlatmak mecburiyeti ile başlayacağım; bu yaştan sonra!.. Ve siz de maatteessüf beni dinlemek zahmetini ihtiyar etmiş olacaksınız. İşin, meselenin size hiç taalluku olmadığı halde! Ne yapalım ki biz artık mektep hocası değiliz ama etrafımız bir sürü mektep çocukları ile çevrilmiştir. Mesela bunlara göre bir *romanın* bir *kıraat kitabından* farkı yoktur. Yani bir roman bir dil dersidir. Hayır efendim! Bir romanda lisan, üslup meselesi en son mevzu-u bahis olan bir şeydir. Eğer bu böyle olmasa Fransız edebiyatında yine romanın piri olan "Stendal"in *[Stendhal]* romancılar sınıfından kovulması lazım gelirdi. Zira müteveffa-yı merkum (üslub-ı edebi) namına herhangi bir fazilete malik olmak şöyle dursun, hatta gramer nokta-i nazarından doğru bir cümle bile yazamazdı, ve o da benim gibi mesela bir İtalya, bir İspanya atmosferini vermek istediği zaman bir sürü İtalyanca, İspanyolca kelimeler, tabirler kullanırdı. (Balzak) *[Balzac]*, üslup bakımından yenilir, yutulur şey değildir. Hele (Zola) yine bu bakım-

dan adeta gülünçtür. Hele son devrin hemen herkesce kıymeti kabul ve tasdik edilmiş olan *emsalsiz* (Marsel Prust)un *[Marcel Proust]* Fransızcası korkunç arabesktir. Öyle cümleler vardır ki, bir sahife devam eder. Fakat münekkitler bunlardan bahsederken aman (ne fena yazıyor) veya (ne güzel üslubu var), sözlerini en sona bırakırlar. Evvela, bunların yarattıkları tiplerde can var mıdır? évoquer ettikleri *[düşündürmek, çağrıştırmak]* âlem insana reel hissini veriyor mu? ve eğer bu benim son romanında olduğu gibi bir roman à tendence *[güdümlü roman]* ise müellif, maksadını ne dereceye kadar sarahat ve kuvvetle ifade etmiştir? nihayet, bu roman müellifinin –size bundan evvelki mektubumda yazdığım gibi– hayat telakkisi, insan telakkisi nedir? bunları ararlar. Bu tenkit usulüne göre bir (Balzak)la bir (Aleksandr Duma)yı *[Alexandre Dumas]* birbirinden ayıran farikalar bunun öbüründen daha iyi, daha saf Fransızca yazması değil, hayatı ifade etmek hususundaki metod ve teknikleridir.

Görüyorsunuz ki, buraya kadar henüz kendimi müdafaa etmiyorum. Heyhat, (roman)ı anlatıyorum ve bu malumatfuruşluğumdan dolayı beni affetmenizi dileyerek... Bir dilde, yabancı sözler kullanmak bahsine gelince bunun Fransız, İngiliz ve Rus romanlarında birçok misalleri vardır. Dediğim gibi (Stendal) çok defa İtalyanca tabirler kullandığı gibi (Pol Burje) *[Paul Bourget]* de yüksek aristokratik âleminde kullanılması moda olan İngilizce cümle ve kelimeleri de kahramanlarına söyletmekten çekinmezdi. Dostoievsky'nin, Tolstoi'nin romanlarında da Rus burjuva ve aristokratların sık sık Fransızca söyledikleri görünür. İngiliz romancılarından birçokları romanlarının içine girmiş Fransızları kendi dilleriyle konuşturmaktan haz alırlar. Milliyetçi (Moris Barres) *[Maurice Barres]* Fransızcayı İtalyan sentaksına göre yazardı. Hatta (Danunçiyo) *[Gabriele D'Anunzio]*, Le Martyre de St. Sebastien'i *[Aziz Sebastian'ın Şehit Edilmesi]* Fransızca olarak yazarken onu (Moris Barres)a ithaf etmeyi unutmamış ve: "Siz ki İtalyanca cümle yapıyorsunuz; ben de Fransızca mısralarla size mukabele edeceğim" demiştir. Piyer Loti bize dair yazdığı romanlarda yarım yamalak öğrendiği birkaç Türkçe sözü, Fransız alfabesiyle transcrire etmeyi *[başka bir dilin alfabesiyle yazmak]* pek severdi. Fakat, bütün bu müelliflerin kendi memleketlerinin münekkitleri tarafından –bana vaki olduğu gibi– tenkit edildiğini duymadım.

İmdi, bir romancı için, birinci şart, insana hayatın, realitenin tadını vermektir. İkinci şart, tiplerini canlı canlı yaratmaktır. Üçüncü şart, bize şahsi ve orijinal bir (hayat görüş)ü getirmektir. (Eğer

bu meziyetlerin üstüne bir de güzel, pürüzsüz üslubu varsa öpelim de başımıza koyalım.) Dördüncü şart, tahkiye *[anlatı]* tekniğinde beceriksiz, yani can sıkıcı ve hareketsiz olmamaktır. Binaenaleyh, benim romanım mevzubahis olurken, Türk münekkitlerinin (!), Türk karilerinin (çünkü (Bir Sürgün)ü okuyanların çoğu da aynı kusurumdan şikâyetçiymiş!) bir romanda aranılması lazım gelen bütün bu esaslı unsurları bir yana bırakıp her yüz sayfada bir iki defa tekrar edilen bir iki Frenkçe cümle üzerinde duruşu bizde fikri hüzalin *[düşünsel zayıflık]*, fikri fukaralığın, fikri sefaletin en bariz nümunelerinden biri telakki edilmeye değer doğrusu!

İki gözüm ben bu (Bir Sürgün) romanında Avrupa medeniyetini ve medeniyetlerini karşıma almışım, muhakeme ediyorum. Bu bir defa Türkiye'de milli ideoloji bakımından ilk hadisedir. Sonra bizde şuursuz garpperestliğin iflası vakasını daha sonra (Jön Türklük) diye Türk inkılapçılığı tarihine ait bir fasla *yine ilk defa* temas ediyorum. Ve daha sonra yine bu romanda (Avrupalı tipin) yeni bir definition'u *[tanım]* ve Avrupa medeniyetinin tamamiyle kendi bakımından yeni bir izahını getiriyorum. (Daha doğrusu getirmek iddiasındayım.) Şu halde beni bu yüksek iddialarımdan yakalamak ve ona göre tetkik etmek yolu varken tutup da beni şu sünepe şu iki defa satılmış Vâlâ Nurettin gibi adeta Fransızcanın ve Frenkliğin propagandacısı suretinde efkâr-ı umumiyeye dénoncer etmek *[duyurmak]* yalnız bir fikri tereddi alameti değil, aynı zamanda şarkkâri bir ahlaki tefessüh arızasıdır.

Ben, romanımda Fransızları arasıra Fransızca konuşturmuşsam, bu Paris muhitinin ve Parisli esprit'sinin çeşnisini mümkün olduğu kadar çok verebilmek içindir. Bahusus ki okuduğunuz vakit siz de göreceksiniz bu Fransızca sözler hemen hemen daima Türkçeye transcrir edilmesi, güç olan bazı mahalli şive ve tabirlerdir. Bundan başka Fransızca bilmeyen bir kari için anlaşılması veya anlaşılmaması o kadar haiz-i ehemmiyet olmayan motif *[motif, örge]* ve ornement'lardır *[süs]*. Asıl texte *[metin]* ise göreceksiniz ki Fransızca kelime ve tabirler bugün Büyük Millet Meclisi kürsüsünde resmi şahsiyetler ağzından işitilenlerin yanında laşey mesabesindedir.

Yine romanı bizzat okuduğunuz vakit göreceksiniz ki mevzu-u bahis Fransızca sözleri daima italik harflerle dizdirmek suretiyle texte *[metin]* harici şeyler olduğunu ve aidiyetlerini kendimden uzak tuttuğumu bildirmişimdir.

Şimdi düşününüz bir kere (yine memleketin fikri seviyesi meselesi bakımından) bir adam çıkıyor ortaya, bir milli ideoloji dava-

sı atıyor. Türk fikriyatı tarihinin bir kısmına, bir mühim kısmına dair şimdiye kadar yapılmamış bir tefsirde bulunuyor da bu hiç kimsenin nazarı dikkatini celbetmiyor. Ve daha doğrusu bu (Yakup Kadri Fransız dilinin Türkiye'de intişarına çalışıyor veyahut Türk diline hiyanet ediyor) oluyor. Neredeyse, beni İstiklal Mahkemesine verecekler, ve kim? Bir züppe ile bir komünist bozuntusu... Evet bir Beyoğlu züppesi ile Arap ırkından bir komünist bozuntusu bana, Yakup Kadri'ye karşı *Türkçe*'yi müdafa ediyorlar ve işin asıl en fecii, memleket irfan muhitinde bu hadise, bu haksızlık hiçbir kalem sahibinin vicdanını tahrik bile etmiyor. Sebebi nedir bilir misiniz? Çünkü bundan on on iki yıl evvel bana bir edebi anket yapmaya gelen bir adama "yirmi yıldan beri elime bir Türkçe kitap alıp okumadığımı" söylemiştim. İşte bütün kin, gayz (gayzın dat ile mi yazıldığını unuttum)* buradan geliyor. Vâlâ Nurettin beni*[m]* kendi *bahnamelerini* okuyacak kadar alçalacağıma nasıl hükmediyor veyahut öbür çocuk, babasının başmakalelerini okuyacak kadar sabır ve tahammüle malik olacağımı nasıl düşünüyor!

İşte, iki gözüm, size bütün bu satırları yazdım. Ta ki henüz kızmak hatta çatmak ve kavga etmek damarımı taptaze muhafaza etmekte olduğumu ispat etmek için ve bu egoistçe hareketimden dolayı affınızı dilerim. Sonra da zannederim her egoist gibi oldukça kendimi methettim. Ve bir hayli ukalalıklar, malumatfuruşluklar yaptım. Lakin onbeş günden beri bulunduğum Tatra *[metinde Latin harfleriyle]* Dağlarında, kimsesizlikten ve işsizlikten o kadar canım sıkılıyordu ki sizin bana şu meseleye dair fikrimi soruşunuz beni birdenbire taşırıverdi. Bir dokun, bin ah dinle, kâse-i fağfur'dan. Allah Ali Kemal'e gani gani rahmet etsin! Onun zamanından şimdiye kadar kafaca ve kültürce daha ne kadar aşağılamışız! Heman Rabbim daha beterinden (sanırım yine bir Türkçe hatası yaptım) saklasın.

Nurullah Atâ'ya gelince yalnız bir darb-ı meselle cevap vereceğim*[:]* "Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler."

Tekrar gevezeliklerimin affı ricası ile gözlerinden öperim aziz kardeşim.

Y. K. Karaosmanoğlu

* Karaosmanoğlu, burada "gayz" sözcüğünü önce "daf" harfiyle yazmış; sonra bu sözcüğü karalayıp yeniden ve "zı" harfiyle yazmış. "Gayz" sözcüğü, –Karaosmanoğlu'nun yazdığı gibi– "zı" harfiyle yazılır. "Dat" (ya da "zat") ve "zı", Osmanlıcada "z" sesinin yazımı için kullanılan harflerden ikisidir. (Yay. N.)

İki gözüm,

Son haftaların heyecanlı meşguliyetleri size birkaç satır bile yazmama mani oldu. Daha doğrusu size –yazınca– birkaç satırdan fazla yazmak arzu ve ihtiyacı beni daha sakin günlerin gelmesini beklemeye mecbur etti. Kanaat Kütüphanesi'nin *sizin* delaletinizle gönderdiği kitapları aldım. Ben Ankara'da iken yollama lütfunda bulunduğunuz kitabınızla mektubunuzu da dönüşte masamın üstünde bulup hayli sevinmiştim. "Pazartesi Musahabeleri"ni okumak benim için hem zevkli, hem faydalı bir şey oluyor. Zira uzaktan takip edemediğim birçok fikir hareketlerini sizden okuyarak öğreniyorum.

Tanzimat devrine ait kitaplara gelince: Birçoklarını gözden geçirdim. Bazılarını da tamamiyle okumaya çalışıyorum. Fakat şimdiden itiraf edeyim ki bunlardan yapmak istediğim şeye dair malzeme toplayabileceğimi hiç ummuyorum. Bir defa bunların hepsi o devrin *siyasi* ahvalinden bahsediyor. Hem de gayet iskolastik bir tarzda bahsettikleri için benim malumatıma yeni bir şey ilave etmedikten maada o devre dair edindiğim fikirleri bulandırmaktan başka bir işe yaramıyor. Bana lazım olan malzeme o zamanların, hassaten Abdülmecit'in son yılları ile Abdülhamit'in ilk yılları arasındaki devirdeki İstanbul hayatının hususiyetlerini gösterebilecek bir tarihti. Mesela o zamanın hayat ve maişet ve konfor şeraiti ile şarkıları, eğlenceleri, kıyafetleri, şehrin nakil vasıtaları, meşhur yerleri vesaire gibi... Bu nokta-i nazardan son günlerde "Akşam" gazetesinde intişara başlayan "Nane Molla" ünvanlı bir roman beni "Tarih-i Lûtfi"den veya "Vesaik-i Tarihiye"den ziyade alakadar ediyor. Onun için mesela düşünüyorum ki acaba Ahmet Mithat Efendi'nin bazı yerli hikaye ve romanları yahut Kırkambar'ı nev'inden bazı mecmualar daha ziyade işime yaramaz mı? (Hassaten Abdülmecit devrinde çıkmış bir şarkı mecmuası istiyorum. Sonra Refik Ahmet'in "Tiyatromuzun Tarihi" eserini.) Çocukluğumda okuduğum "Helva Sohbetleri" ve "Nukl" gibi kitaplara da çok muhtacım. Şundan da anlaşılıyor ki bana tanzimata dair tarih kitaplarından ziyade o devirlerde yazılmış fıkramsı, hikâyemsi, romanımsı, tarihi kıymeti haiz eserler lâzım. Yine o devirde yapılmış birkaç resim, gravür ve fotoğrafı da bulabilirsen sevincime payan olmayacaktır.

Görüyorsunuz ki sizin dostluğunuzu hemen suistimal etmeye başlıyorum. Şimdiye kadar ettiğiniz lütuflar beni şımarttı. "Faust" gibi her verilen şeyin arkasından daima daha fazlasını istemeye başlıyorum. Lakin bir taraftan da şunu düşünerek teselli buluyorum ki; bu gibi araştırmalar belki sizin içinde bir fikri zevk teşkil edecektir. Acaba "Akşam"da "Nane Molla"yı yazan zat bize bu hususta bazı mehazlar *[kaynak]* gösteremez mi? Kâzım Şinasi *[Dersan; Akşam gazetesinin sahibi]* kendisine sezdirmeden söylese belki elinde bulunan vesikalardan bize bazılarını verebilir. Zaten sezse de ne ziyanı var. Çünkü benim yazacağım roman az çok (Nane Molla) devrine ait olmakla beraber ne tarzı, ne esprisi, ne atmosferi itibariyle ona hiç benzemeyecektir. Benzese de yine "Nane Molla" muharriri bir şey kaybetmez. Çünkü ben ondan sonra yazmış olacağım.

(Son günlerde "ecnebi ism-i haslarının *[özel isim]* imlâsı" meselesi yeniden tazelendi. Buna dair İsmail Müştak'ın *[Mayakon]* makalesini ve Vâlâ *[Nurettin Vâ-Nû]* ile Peyami'nin *[Safa]* yazılarını, sonra yine bunlara verilen cevabı okudum. Ben biliyorsunuz ki "ecnebi ism-i haslarının" kendi imlalarında olduğu gibi yazılması taraftarıyım. Bu ne, yeryüzünde Latin harfleriyle yazı yazan milletlerin bir nevi zımni (convention)a *[uzlaşma]* tabi olarak birbirlerinin ism-i haslarını asıllarındaki gibi yazmakta olduklarını bildiğimden, ne de bu yabancı imlalara karşı mistik bir hürmet ve muhabbet taşıdığımdandır. Ancak bu bir *zaruret* olduğundandır. Çünkü hiçbir dilin imlası öbür dilin fonetiğinin icabatını ve nüanslarını ifade edemez. Bahusus ki İngilizcede vesair Şimal dillerinde öyle "savt"lar *[ses]* vardır ki bunları bir musiki notasıyla bile ifade etmek kabil değildir. Mesela İngilizlerden "Byron"u, Norveçlilerden "Bijornson"u alalım. Telafuzu en kolay iki isim. Fakat bunlar bizim imlamızla ne Bayron, ne Bijornson'dur. Ya nedir? Ya nasıldır? Onu gidip ancak bir İngilizle, bir Norveçlinin ağzından öğrenebiliriz. Hatta en çok istinas *[alışma]* peyda ettiğimizi sandığımız Fransız dilinde bile sâmit *[ünsüz]* ve sâit *[ünlü]* kombinezonlarını kendi dilimizin fonetiğine uydurmamız imkânsızdır. Zira Fransızlar "on"u "en"ı tamamiyle burundan telaffuz edip; onğ, ooo veya enğ, eee gibi sesler çıkardıkları gibi "au", "eau" sâit kombinezonu ile iki o'nun, üç o'nun sesini çıkarırlar. Sonra çok meşhur olan şu Poincaré'nin adını alalım. Bu Puankare mi? Puvankare mi okunur. Burasını tayin imkânsızdır. Almanca bazı sâitlerin önüne "h" harfi ko-

nur. Bu ilk bakışta insana lüzumsuz bir şey, bir manasız külfet gibi görünür. Halbuki bu "h"nin oradaki vazifesi sâiti uzatmaktır. İspanyolca bir "ñ" harfi vardır. Fransız alfabesinde bu harf olmadığı halde her Fransız bunu, mesela bir İbañez ismini yazarken behemehal istimal etmek lüzumunu görür. Çünkü bu acayip işaretli "n"nin hususi bir fonetiği vardır.

[()] Şu halde asıl maksat şüphesiz dünyanın en fonetik imlasıyla mücehhez Türkçede her ismin tam kendi sedalarıyla transcription'u *[çevriyazı, transkripsiyon]* ise bu haddizatında kabil olmayan bir iştir. Bu imkânsızlık ne bizim alfabemizin aczinden ne de Türk fonetiğinin kifayetsizliğindendir. Bu ecnebi dillerdeki ırki hatta fizyolojik hususiyetlerdendir. Fransızca bir cümleyi veya İngilizce bir fıkrayı kendi imlamızla yazabilir miyiz? Tıpkı onun gibi bir ism-i hassı da yazmamız mümkün değildir. İsmail Müştak bizim gibi düşünenlere klişeciler diyor, doğrudur. Zira zaten ism-i has bir klişeden başka bir şey değildir. (Ecnebi ism-i haslardan hiçbirin lügavi manası *[sözlük anlamı]* yoktur.) Bundan başka bir adamın ismi, sahibinin arkasından bağırarak çağırmaya yaramaz. Bahusus Chateaubriand ve Shakespeare, Lord Beaconsfield gibi tarihi kimselerin ismi ancak kitaplarda gözle okunan terkipler yani klişelerdir. Bunları mektepte okuyan bir çocuk yüksek sesle telaffuza niçin mecbur tutulsun. Tutulup da yanlış okuduğu zaman niçin kabahatli olsun. Ecnebiler bizim isimlerimizin hangisini doğru telaffuz ederler? Bayezid'i Bajazet, Ahmet'i Amede ve Ayşe'yi Assim şekline sokan onlar değil midir? Ben Prag'a geleli iki seneyi geçiyor. Meslekdaşlarımın çoğu Karaosmanoğlu'nu telaffuz edememekte, etseler bile bir acayip şekilde söylemektedirler. Fakat yazarlarken hepsi doğru ve tam aslında olduğu gibi yazarlar. Benim için lazım olan da budur. Zira tanıdıklarım arasında hiç kimse sokakta arkamdan beni adımla çağırmak lüzum ve zaruretinde kalmamışlardır. Kalsalar da nihayet "Monseieur le Ministre" derler. Yahut sadece "efendi, bay" diye çağırırlar.

[()] Bilmem siz bu hususta ne düşünüyorsunuz? Fakat nasıl olursa olsun bu meseleyi halletmek zamanı gelmiştir ve bittabii söz bizim gibi amatörlerin değil mütehassıslarındır. Herhalde bu hususta bulunacak bir çare-i hal benim kendi içtihadıma mugayir bile olsa mevcut anarşiye nihayet vereceği için bence makbuldür. Yalnız korkarım ki bu transcription usulü ile her muharrir, her ism-i hassı kendi prononciation'una *[telaffuz]* göre ifadeye kalkış-

masın. O vakit anarşi devrinden bir kahos *[metinde böyle]* safhasına girmiş oluruz.)

Bu uzun istidrattan sonra tekrar maksada geliyorum. Çocukluğumda okuduğum "Helva Sohbetleri" adlı kitap resimliydi. "Nukl", o zamanki düğün eğlencelerine aittir. Nukl bir ağaçtır ki tıpkı noél ağacı gibi süslenir, mumlar dikilir ve etrafında toplanıp eğlenilirmiş. Sonra yine çocukluğumda Ahmet Mithat Efendi'nin bir romanını okumuştum. Yeniçeriliğin ilgası devrindeki sahneleri anlatıyordu. Diğer bir romanı da Abdülaziz devrinde bir züppenin sergüzeştlerine dairdi. Fakat her iki hikâyenin serlevhalarını unuttum. Annem sağ olsaydı bana hatırlatırdı. Zira kısmen beraber okumuştuk.

Şimdilik Allaha emanet olunuz, aziz kardeşim.

Yakup Kadri

Bu mektubun sebk ü rabtına *[ifadede tutarlık]* pek dikkat etmeyin. Artık ifademi karineyle *[ipucu]* anlamaya çalışın!

12 - V - 1938

İki gözüm Hasan-Âli,

Son haftalar içinde sahiden çok meşguldüm. Bilmem, sizin elçilik hakkında ne gibi bilginiz var. Ben eskiden bunu mütekabil *[karşılıklı]* davet ve ziyafetle vakit geçirmekten; ve muttasıl *[sürekli]* havai lakırdılar konuşmaktan ibaret bir vazife telakki ederdim. Hatta bazı yakın dost ve akrabam bana, daha rahattır diye diplomatlık mesleğine girmemi tavsiye ettikleri vakit mizacımın ve terbiyemin böyle, kurulmuş kukla gibi yaşamaya müsait olmadığını söyleyerek reddederdim. Meğer bu işin kötülüğü yalnız bundan ibaret değilmiş. Bir de bunun vekilharçlık, kâhyalık tarafı var. Devlet size kocaman bir ev teslim ediyor. Elinize bir miktar para veriyor ve bu evi bu parayla çevir ve hesabını da santimi, santimine bana bildir, diyor. Ben zavallı ise, öyle bir adamım ki kırk beş yaşıma kadar kendi küçük evimin bakkal hesabını bile tutmaya alışmamışım. Nerde kalmış koca bir konağın bütün kömür, elektrik, su, kırtasiye vesaire masraflarını görmek ve bunun teşkil ettiği irili ufaklı yekûnları divan-ı muhasebat!!! denilen bir acayip anonim ve korkunç hesap sorucunun önünde sermek. Üç ayda bir, dört ayda bir ve nihayet işbu sene son bir... Gerçi bununla kâtipler meşgul olurlar. Lakin meşgul olanlar onlar ama mesul olan benim. Bir taraftan da tasavvur edin ki (Çekoslovakya) denilen bir yerdeyim ve bu memleketin mukadderatından dakikası dakikasına haber vermeye mecburum. Tıpkı bir Babıâli muhbiri gibi sabahtan akşama kadar havadis peşinde dolaşmak ve acaba bir şey atladım mı diye gece uykularımı kaçırmak hal ve vaziyeti. Hele bu son haftalar, hele bu son haftalar. Hele benim bir huyum var her gittiğim memleketin mukadderatıyla adeta kendi mukadderatım gibi ihtirasla, heyecanla alakadar olmak. Bu yüzden sinirlerim o kadar gergin, o kadar gergin ki tıpkı Orta Avrupa'nın havası gibi.

Arasıra sizden gelen bir mektup veya memleket gazetelerinden gözüme çarpan bir edebi makale alnımı bir meltem yeli gibi okşuyor. Kendime gelir gibi oluyorum ve bu dakikalar benim için en tatlı anlardır. Size kaç defa bu hazzımı ifade etmek arzusu ile

masamın başına otururum. Bir mektup kâğıdı alır, yazmaya başlarım. Derken bir telefon, derken tak tak kapı. Bizim tercüman elinde çek ve Alman gazeteleriyle karşıma dikilir. Veyahut elçilik kâtibi "Aman filanca ile randevunuz vardı" diye, telaşla üzerime yürür. Başlanmış mektubu bırakırım. Ertesi gün ise, tabii aynı halet-i ruhiyede olmadığım için bıraktığım noktadan tekrar başlayamam. Bir yeni mektup daha... yazmak teşebbüsü! İşte böylelikle bu dördüncü oldu.

Fırsat bulmuşken size "Bir Sürgün" hakkında yazdığınız makalelerden dolayı teşekkürlerimi söyleyeyim. Eserim ve şahsım hakkında hükümleriniz alelade bir kasideden ibaret olsaydı beni bu derece memnun kılmayacaktı. Size kitaptan ve benden ciddiyetle, samimiyetle bahsettiğiniz için müteşekkirim. Kitap henüz meydana çıkmadı. Bilmem nereden bulup, okudunuz? Eğer tefrikalardan ve formalardan okudunuzsa eyvah bana! Eyvah size! Zira iddia edebilirim ki bu eser mürettipleri elinde bir "Martyre" *[şehit]* bir (malul gazi) haline girmiştir. Sayfa başına en az üç, dört kelime cümle ve ponctuation *[noktalama]* yanlışıyla malûldur. (Alude *[bulaşık]* diyecektim) Ben orada iken iyi kötü bir hata ve savap cetveli *[doğru-yanlış çizelgesi]* yapmıştım. Kitabın başına ilave edilecekti. Aman bu hata ve savap cetvelini görmeden eserin lisanı hakkında bir hüküm vermeyiniz. Sonra eğer mümkünse ve eğer size zerre kadar zahmet olmayacaksa bir kere (Ulus) matbaasına uğrayıp bana bu bedbaht eserin akıbetine dair bir malumat alıp, bildirin. Zira aşağı yukarı üç aydan beri formalar bir ciltlenme ve kaplanma saatini bekliyorlar, bir türlü olamıyor. Ben kabı için bir Tour Eifel *[Eyfel Kulesi]* resmi konmasını istemiştim. Sözde henüz bulamamışlar. Halbuki kitabın bütün masrafları benim tarafımdan peşinen ödenmişti. İhmalin, désorganisation'un *[düzensizlik]* bu derecesini şimdiye kadar Ulus matbaasında bile görmedim. Güya oraya yeni bir müdür getirmişler, bankacıymış. Avrupada tahsil görmüş. Bakalım bu zavallı müesseseye biraz nizam ve intizam verebilecek mi? Bir zamanlar, bütün kabahatler Falih'e *[Falih Rıfkı Atay]* atfedilirdi. O, şimdi –beş yıldan beri– işin idare tarafıyla hiç meşgul değildir. Fakat itiraf etmek lazım gelir ki başkaları meşgul olmaya başladığı günden beri daha berbat oldu. Bir bürokrasidir gidiyor. İçine düşenin beyni bin parça oluyor. Zavallı Falih'e o kadar acıyorum ki benim kitap işini bile kendisine sormaktan utanıyorum.

Merhum Ali Rıza ile Mehmet Galip Beylerin, (o da merhum sanırım), –her ikisini de çok yakından tanır idim– yazılarını kopye ettirip göndermek üzere olduğunuza çok sevindim. Umarım bunlardan daha canlı malumat toplayabiliriz. Şimdilik T. *[Théophile]* Gautier'in (Cons/ple) *[Constantinople]* adlı eserini bir kere daha gözden geçirmekle meşgulüm. 1845'te yazılmış bu kitabı epeyce zamandır araştırıyordum. Nihayet Paris sahaflarından bir pejmürde nüshasını buldurdum. Bu bir define; bir sahifesi Tarih-i Lûtfi'nin bir cildine bedel. O devrin hayatını, padişahından en küçük ferdine kadar, o devrin İstanbul halkını o kadar vuzuh ile anlatıyor ki şarklı kafayla, garplı kafanın farkı, bu işte bir defa daha tebarüz ediyor *[açığa çıkıyor]*. Beni snop *[züppe]* bulmayacağınıza kani olsam diyeceğim ki; bu farkın en karakteristik tarafı bizim (configuration – tecsim *[biçimlendirme]* hassası)ndan mahrumiyetimizde tecelli ediyor. Yani biz hayattan aldığımız tesiratı hariçte tecessüm ettirmesini bilmiyoruz. Bir şarklı kafasında her (şey) rengini, ebadını, şeklini ve hayatiyetini kaybediyor. Dümdüz ve basmakalıp bir hale geliyor. Tıpkı Acem minyatürleri gibi. Ne perspektif, ne ekspresyon. Bütün figürler birbirine yapışıktır. Hepsi aynı plandadır. Gönderdiğiniz kitaplar arasında (Üss-i Zafer) diye bir ucube var. Okuyorum, okuyorum da herifin ne dediğini bir türlü anlamıyorum. Çünkü zaten bir şey demiyor. Kelimelerden birtakım arabeskler yapıyor. Bizim bütün divan edebiyatımız işte hep bu arabeskler, bu minyatürlerdir. Çok güzel, fakat bir ornement *[süs]* bir (*bezgi*) gibi güzel. Bunun içindir ki bizde (sanayi-i tezyiniye) *[süsleme sanatları]* çok ileri gitmiş. Fakat plastik sanatlar, hayatın ifadesi olan sanatlar bir türlü teessüs edememiş. Yahya Kemal'den bahsederken meselenin bu tarafını da söyleyebilirdiniz. Anlaşılan kısa kesmek istemişsiniz, ne de olsa eski hocalık hakkı var. Yahya Kemal'den bahsederken bir şey daha söyleyebilirdiniz; kalpsizlik. Bence şiirde kıymetin ölçüsü (kalb)dir. Ve kalbi olmayan sanatkârın dehası olamaz. Sizin beğenir gibi göründüğünüz gençlerimizde de eksik olan taraf budur. Hiçbiri (ıztırap) nedir bilmiyor. Onun içindir ki hiçbirinde (samimiyet)ten eser bulmuyoruz. Samimiyetsiz sanat ise sanat değil, (zanaat)tır.

Size daha birtakım şeyler söylemek istiyorum. Burada o kadar arkadaşsızım ve bu yüzden içim o kadar dolu ki ne kadar söylesem yine boşalamayacağım. Elçiliğin en büyük felaketlerinden biri de bu arkadaşsızlık beliyyesidir *[felaket, keder, tasa]*. Zira, bu vazife

size hiç kimseyle resmi münasebet haricinde temas etmek imkânını vermez. Hoş son zamanlarda memlekette iken de aynı yoksulluğun merareti *[acılık, tatsızlık]* içinde yaşıyordum. Bahusus Ahmet Haşim öleli Türkiye'de edebiyat arkadaşlığının benim için hiçbir tadı tuzu kalmamıştı.

Geçen yıl size rast geldim. Fakat bu yeni dostluğu cultiver etmeye *[işlemek, yetiştirmek]* bu sefer de bin bir türlü aksi şartlar mani olmakta. Bu muhabereler emin olunuz ki benim için bir tesellidir.

Mektuplarınızın daha sıklaşmasını diler, gözlerinizden öperim.

Yakup Kadri

Abdülmecit devri musikişinas ve bestekârlarımıza dair bir kitap var mıdır? Dede *[Dede Efendi]* hangi tarihe düşüyor? Bana bildirir misiniz?

15 - XII - 1938

İki gözüm Hasan-Âli;

Mektubunuzda bana bazı sualler yazıp zarfın içine koyduğunuzu bildiriyorsunuz. Halbuki zarftan böyle bir şey çıkmadı. Tabii olarak son günlerimiz biraz dalgınlık içinde geçiyor. Ben de bana verdiğiniz "Kiralık Konak"ı otelde unutuvermişim. Binaenaleyh benden onun iadesini beklemeyiniz. En iyisi otelden aratıp, doğrudan doğruya kitapçıya göndermektir. Tab esnasında ikinci tashihleri bana yollamak kâfidir. Ben düzeltir iade ederim.

"Atatürk"e dair bir kitaba başladım. Bunun ne şekilde bir kitap olacağını bilmiyorum. Yalnız kalbimle yazıyorum. Zaten birtakım ilmi ve objektif hatta ideolojik metodlarla ondan bahsetmek ne mümkün! O, hiçbir çerçeveye sığar mı? Bizi vuran büyük elemin sadmesinde onu daha iyi anladığımı sanıyorum. Fakat bunu anlatabilecek miyim? Kalemi her tutuşumda gûya onun huzuruna çıkmışım gibi elim titriyor, yüreğim titriyor. Bazen başladığım yazıyı bir kenara bırakıp biraz daha beklemeyi düşünüyorum. Lakin hep ondan bahsetmek, tekrar onun havasına girmek benim için dayanılmaz ihtiyaçtır. Onu düşünmek ve ondan bahsetmek haricinde her meşgaleyi yavan, faydasız, değmez buluyorum.

Pek yakında sizi tekrar okumak ümidiyle, samimi muhabbetlerime inanmanızı dilerim.

Y. K. Karaosmanoğlu

İki gözüm Hasan-Âli,

Maarif vekâletine tayininizi ancak "Ulus"u ve "Akşam"ı aldıktan sonra öğrendim. Yani bu güzel ve beni sevindiren havadisi iki günden beri biliyorum. (Biz burada tam manası ile gurbette gibiyizdir. Memlekette olandan bitenden hiç haberdar olmayız. Son zamanlarda (radyo) var diyeceksiniz. Fakat bu radyo hiç dahili haber vermez. Çin ü Maçin'den bahseder; zira Anadolu Ajansı denilen heyulânın dahili istihbarat teşkilatı yoktur. (Royter)le (Havas) *[Reuter ve Havass haber ajansları)* ne derse onu alıp neşreder. Yani memlekette bir nevi ecnebi propagandası yapar ve memleketten dışarıya tek bir ses sızdırmaz.) Bu uzun parantezden sonra tekrar size dönüyorum. Maarifin başına geçişiniz beni, (diğer birçok dostlarınız gibi demiyorum) bütün Türk entelektüelleri ile beraber son derece memnun etmiştir. Fakat sanıyorum ki hepimiz bu hadiseye ayrı ayrı noktalardan memnun oluyoruz. Ben hemen kendi nokta-i nazarımı ve kendi ümidimi anlatayım.

Mesela, umuyorum ki herşeyden evvel orta tedrisata ehemmiyet vereceksin. (Bizde Darülfünun ancak kuvvetli bir orta tahsil üzerine kurulabilir.) Kültür denilen şeyin asıl laboratuvarı liselerdir. Hassaten liselerin son iki sınıfıdır. Gençlerin kafası burada forme olur *[biçimlenir].* (Malumat-ı umumiye)nin *[genel bilgiler, genel kültür]* ocağı burası olduğu gibi Hummanitée *[klasik eğitim; Yunan ve Latin dilleri ve edebiyatları]* denilen ve insanı insan-ı kâmil olmaya namzet kılan bir cevherin masdarı da burasıdır. Yine umuyorum ki bütün dikkat ve ihtimamınızı liselere verirken araya Hummanitée tedrisatını da sokmayı esas telakki edeceksiniz. Aksi takdirde benden iyi bilirsiniz ki memleket bir sürü yarım entelektüellerle dolmakta devam edecektir. Bunlardan gelen mazarratsa kara cahillerinkinden daha büyüktür. Bizim bütün kültür krizimiz, tahsilsizlikten değil, yanlış ve kötü ve keyfiyetçe dun *[niteliği düşük]* bir tahsilden çıkıyor. Binaenaleyh quantitatif *[nicel]* değil, qualitatif *[nitel]* iş yapmaya çalışmalıyız. Bu, paraya ve élément'a *[eleman]* mı muhtaç diyeceksiniz. Darülfünun denilen heyulâ için şimdiye kadar israf ettiğimiz paralarla bu biraz yukarda dediklerimin hepsi olurdu. Herhalde üniversiteye psikoloji, ekonomi politik veya sosyoloji(?) profesörleri getireceğimiz yerde belli başlı dört beş li-

seye birkaç Latince ve Yunanca hocası getirseydik bugünkü neslin hali başka türlü olurdu. Hiç şüphe etmiyorum ki bu hususta siz de benimle hemfikirsiniz. Onun için uzun uzadıya ukalalık etmeye lüzum görmüyorum. Hem şimdi sanırım ki artık bu nazariyeleri dinlemeye vaktiniz yoktur. Zira bütün düşündüklerinizi tatbik vaziyetindesiniz.

Yine bu endişe iledir ki size geçen mektubunuzda sorduğunuz suallerin cevabını vermeyi artık vakitsiz inopportun *[yersiz, uygunsuz]* telakki etmekteyim. Bu mektubumda size ancak tebriklerimi tekrar ederek muvaffakiyet dileyeceğim. Bu muvaffakiyet kelimesini yazarken basmakalıp bir şey söylediğime hükmetmeyiniz. Onu bütün itimadım, bütün sevgimle souligner ediyorum *[altını çiziyorum]*.

Yakup Kadri

10 - V - 1939

Aziz dostum Hasan-Âli,*

"Neşriyat Kongresi"ni büyük bir dikkat ve alaka ile takip ettim. Gazanız mübarek olsun. Gerçi henüz seferberliği ilan etmiş bulunuyorsunuz. Fakat, o kadar samimi bir azim ile işe başladınız ki, şimdiden sizi tebrik etmekte bir beis görmüyorum. Bazı teşebbüslerimiz gibi bu da kısmen suya düşse bile yine ortada mühim bir eser kalacağını umuyorum. Başarmak üzere olduğunuz iş benim eski hülyalarımdan bir tanesinin realizasyonudur. Tab ve neşir meselesinin teşkilatlandırılması ve devletleştirilmesi hakkında fırsat düştükçe bazı makaleler yazmış olduğumu hatırlıyorum. Gazetelerin kongre müzakerelerine dair verdiği tafsilattan anlıyorum ki pek aykırı düşünmemişim veyahut lüzumundan fazla hayalata sapmamışım. Zira verilen kararlar, arz edilen dilekler esas itibariyle benim o zamanki fikir ve tasavvurlarımı "konkretize" ediyor *[somutlaştırıyor]*.

Bu "kongre" bizim kültür hayatımızda çok mühim bir merhale teşkil edecektir. Diyebilirim ki ikinci bir "İbrahim Müteferrika" da siz olacaksınız. Bu adam bizi neşriyat hayatında, nasıl taş devrinden ansızın makine devrine isal etmişse *[eriştirme]*, siz de orta zamanın son bergüzarı olan *sahaflık* devrini kapatmış ve bizi adeta bir nevi rönesans devrine eriştirmiş oluyorsunuz. Artık fikirlerimiz güneş yüzü görmeden mahzenlerde çürümek felaketinden kurtulacaktır. Ben şimdiye kadar her eserimin intişarından sonra kitabı "ihrak-ı binnar" *[ateşte yakma]* cezasına uğramış bir iskolastik devri müellifinin ıztırabını duyardım. Öyle ki son zamanlarda (yani nevheveslik çağı geçtikten sonra) artık yazılarımı kitap halinde neşre lüzum görmemeye başlamıştım. Bu itibar ile eğer (Ulus) gazetesi Falih'in icadı olan bir usule göre, tefrika edilen romanlarımı bir taraftan sahife halinde basmamış olsaydı yeni harflerle yazılmış son dört beş kitabımı (meydan-ı intişar)a vazetmek asla hatırımdan geçmiyecekti. Doğrusunu itiraf etmek lâzım gelirse bunları biraz da maddi zaruret saikası ile neşretmiş bulunuyorum. Zira, biliyorsunuz ki, bunlardan bir miktarını Halk Fırkası, bir miktarını da Maarif satın alıyordu. Bu suretle elime birkaç para geçiyordu. Ve bu nev *[bu türlü]* (hakk-ı sükût) *[sus payı]* sayesinde ki-

* Bu mektup, "Türkiye Cumhuriyeti Prag Elçiliği" antetli bir kâğıda yazılmıştır. (Yay. N.)

taplarımın yer altı zindanlarında hapsedilmesine göz yumuyordum. Daha doğrusu bu felaket bana vız geliyordu. Sahafların hakaretleri yüzünden muharrirlik şerefini o rütbe kaybetmiştim, o kadar kanıksamıştım ki (hâlâ da öyleyim) eserlerim satılmış satılmamış, okunmuş okunmamış vazifemde bile değildi. Yani mesleki namus namına hiçbir şeyim kalmamıştı. Bu halet-iruhiyeyi bütün kalem arkadaşlarıma şamil olduğu için bir hususi itiraf addetmiyorum. Eğer bu (dégradation morale)in *[ahlaki çöküntü]* aksini iddia edenler varsa (Türk muharrirleri içinde) bunlar ya mürai *[ikiyüzlü]* ya birer ahmaktır.

Bütün bu acı sözlerden şu neticeye varmak istiyorum: Eğer teşebbüsünüzde muvaffak olursanız yalnız Türk kültürünün inkişafına hizmet etmiş olmayacaksınız. Aynı zamanda Türk muharririnin namusunu, şerefini, namus ve şeref hissini kurtarmış olacaksınız.

Ümit ederim ki benim "Atatürk" hakkında yazdığım ve içine bütün kalbimi koyduğum kitap bu sayede kendisine bir haysiyetli atmosfer bulacaktır. Zira ben bu kitabı kendi capital *[temel]* eserim addetmekteyim; serlevha *[başlık]* olarak (Atatürk) adını taşıdığı için onu herhangi bir mezbeleye düşmekten vikaye *[koruma]* için elimden geleni yapacağım. Mesela bu kitabı kitap halinde neşrinden evvel, bir gündelik veya haftalık tefrika olarak bastırmaktan haya edeceğim. Onu doğrudan doğruya Kemalizmin bir Tevrat'ı gibi ortaya koyacağım. Görüyorsunuz ki "Neşriyat Kongresi" bende şimdiden birçok yüksek ambitionlar *[hırs]* uyandırmaya, muharrirlik damarıma bir asalet vermeye başladı. Bu eserimi matbaaya verirken ilk gençlik gururlarımın heyecanını duyacağım.

Size çoktan beri yazmayışımm başlıca sebeplerinden biri de dört beş aydır muttasıl bir kitap yazmakla meşgul oluşumdur. Umarım ki onu okuduğunuz zaman beni bu uzun sükûtumdan dolayı derhal affedeceksiniz. Yakında görüşmek iştiyakiyle gözlerinden muhabbetle öperim, aziz dostum efendim.

Y. K. Karaosmanoğlu

3 - XI - 1948 Bern

İki gözüm Yücel,

Her iki mektubuna cevap vermekte bu kadar gecikmiş olmamdan dolayı bana gücenmişsindir sanırım. Evvela: "mektup yazmak" hususundaki kronik tembelliğim sence pek malum olsa gerektir. Sonra Osman Horasanlı'nın haber verdiği gibi oldukça mühim bir hastalık geçirdim. Bunun hassaten nekahat devri çok uzun sürdü. Şimdi de hâlâ maddi ve manevi bir huzursuzluk içindeyim. Yoksa seni hatırdan çıkarmak veya sana karşı duyduğum dostluk münasebetlerinde herhangi bir ufak aksaklık bahis mevzuu değildir. Hatta bilmen lazım gelir ki bu münasebetler buraya son gelip gidişinde büsbütün perçinlenmiş ve derinleşmiştir. Gerek senin gerek Osman Horasanlı'nın yokluğunuzu o kadar meraretle *[acılık]* hissediyorum ki Leman'la muttasıl sizleri yadeylemekten başka bir avunma çaresi bulamıyorum. Bazı akşamlar kapının zili çalınca senin etrafa neşe saçan davudi sesini hemen duyacak gibi oluyorum ve sonra bunun bir galat-ı his olduğunu anlayınca bir nevi hayal sukutuna uğruyorum. Ara sıra, felekten kâm alma kabilinden buluştuğum Bern güzeliyle bile bir fırsatını bulup ya senin, ya Osman'ın bahsini açıyorum. "Zeytin gözlü" dilruba Osman Horasanlı kendisine bir mektup yazarsa istediğin resimi göndereceğini söylüyor. Sizden daima sempatiyle bahsediyor.

Çok rica ederim, ben yazdım yazmadım diye sen mektuplarının arasını kesme. Düşün ki ben Osman Bey'den hareketinden beri tek bir satır almadığım halde kendisine gücenmiyorum ve bu mektubumu birlikte okumanızı istiyorum. O nereye yerleşti? Hangi vazifeye geçti? Ankara'da mıdır, yoksa vilayet vilayet dolaşmakta mıdır? Yazmakta olduğun "destan"ı bitirdin mi? Can'ın *[Yücel'in oğlu, şair ve çevirmen Can Yücel]* "mecmua-yı eşar"ını *[şiir kitabı]* bastıracak mısın? Kızının düğünü ne zaman? Bana bütün bunlar hakkında tafsilat vermeni dilerim. Ve şimdilik gözlerinden öperim.

Yakup

İki gözüm Yücel,

Mektuplarına cevap vermekte gecikip durduğumdan dolayı kimbilir bana ne kadar güceniyorsundur. Sen bende daima bir sürü meziyetler keşfetmeye alıştığın için kusurlarım karşısında adeta şaşıp kalıyorsun. İstiyorsun ki hayalinde yarattığın Yakup Kadri edebiyatta olduğu kadar dostluk münasebetlerinde de takdir ve teveccühüne layık bir insan-ı kâmil olsun ve beni böyle göremeyince maalesef yalnız bir nevi inkisar-ı hayale *[hayal kırıklığı]* uğramakla kalmıyorsundur. Senin o kadar içten gelen sözlerine bu uzun sükûtlarımı mutlaka vefasızlık, lakayıtlık gibi bazı sebeplere atfedip bana karşı kırılıyorsundur. Eğer böyle ise yanıldığını bir kere daha söylememe müsaadeni dilerim. Hatırlıyorum sana kaç defa mektup yazmak hususundaki müzmin tembelliğimden başka bir sebebin olamayacağını itiraf ettim. Buna hâlâ inanmak istemediğini son mektubundaki bir cümleden sezmiş bulunuyorum ve bu cümlene rağmen sana derhal cevap verememekten o derece üzüntü çekiyorum ki bunu biraz tahlile kalkışmak imkânını bulsan halime ancak acımakla kalırdın ve mektuplarının arkasını kesmek suretiyle beni cezalandırmaya lüzum görmezdin. Hele şu son zamanlarda geçirmekte olduğum ruhi ve fikri buhranların ne kadar had bir şekil aldığını da bilsen beni her gün bir mektupla teselliye koşardın.

İlk gençlik yıllarımdan beri sırf kendi irademle yenmeğe çalıştığım kronik bir nevrasteni sanırım bu irademin yaşla zayıflaması yüzünden üzerimdeki hakimiyetini gittikçe artırmağa ve beni kelimenin bütün manasıyla hayatımdan bezdirmeye başlamıştır. Gözümde hiçbir şeyin kıymeti, ehemmiyeti kalmamıştır. Hatta bütün ömrüm boyunca başlıca tesellimi teşkil eden edebiyat bile artık bana birşey söylemiyor. Elime aldığım kitapların ilk sayfalarına şöyle bir göz atmaya bile tahammül edemiyorum. Hele kendi yazıp çizdiklerimden adeta iğreniyorum. Meğer ne yavan, ne saçmasapan şeylerle vakit geçirmişim diye hayıflanıyorum. Ve doğrusu sen bunlarda bir kıymet bulduğunu söyleyince (sözüne inanmamak değil ama) hakkımda beslediğin sempatiye kapılıp aldandığına hükmediyorum. Bununla beraber, samimi alakan –bir yanılma eseri de olsa– itiraf edeyim ki bana bir nevi teselli ve kuvvet de

vermiyor değildir. Hatta son mektubunda yazdığın birkaç kelime beni çoktan beri unuttuğum bir hassasiyetle duygulandırmıştır. Sana bundan dolayı pek çok teşekkür eder ve iştiyakla gözlerinden öperim.

Yakup

Osman Bey'in Erzurum mıntıkasına tayin edildiğini haber aldım. Doğrusu buna üzülmedim dersem yalan söylemiş olurum. Demek ki kendisinden, sen de benim gibi mahrum kaldın. Bilmezsin onun yokluğu buradaki hayatımın bir köşesinde ne kadar derin bir boşluk açtı. Tamamiyle protokoler bir hava içerisinde kuruyup gidiyorum. Ne arasıra dertleşecek bir arkadaşım, ne de boş vakitlerimi dolduracak bir neşe ortağım kaldı. Burada bıraktığın arkadaşlara karşı gösterdiğin alakadan kendilerini haberdar ediyorum. Pek seviniyorlar ve mütekabilen sana hürmet ve muhabbetlerini bildirmemi diliyorlar. Leman Hanım muhterem annene ve refikana saygı ve sevgilerini bildirmemi istiyor. Çocuklarının da gözlerinden öpüyor. Ben de annen ve refikanın ellerinden öperim. Büyük kızının düğününden bize malumat vermeni karımla birlikte rica ederim.

Az kalsın, unutuyordum, sana bir başsağlığı da borçluyum. Kenan Öner vefat etmiş. Allah yurdumuzu beterinden saklasın...

Y.

23 - II - 1951 Tahran

İki gözüm Yücel,

Gülümser'in nikâh törenini müjdeleyen kartı ancak dün aldığımı söylesem tabii hayret etmezsin. Fakat gerek ben ve gerek Leman Hanım daha dün bukleli, peltek dilli bir küçük kız halinde görüp, okşadığımız ve hâlâ da o yaşta kaldığını zannettiğimiz Gülümser'in nikâhlanışına hayretten kendimizi alamadık. Hemen söylemek istiyorum ki bu bizim için tatlı bir surprise *[sürpriz]* oldu. Seni ve iki kat "refikanı" candan tebrik ederiz.

Ben yakında seni Ankara'da görmek ümidiyle ayrıca gözlerinden öperim.

Y. K. Karaosmanoğlu

2 - I - 1953 Bern

İki gözüm Hasan Âli,*

Yeni yıl münasebetiyle beni, –daha doğrusu bizi– hatırlayıp gönderdiğin dostluk mesajına çok müteşekkir kaldık. Biz de muhterem annen ve çoluk çocuğunla beraber –bilmem torunların da var mı?– daha nice yıllara selametle erişmen dileklerimizi sunarız.

Mektubunun, bana karşı pek sitemli bulduğum fıkrasına gelince, müsaadenle, bunun münakaşasını başka bir zamana bırakalım ve şimdilik biribirimize dervişâne bir (Eyvallah!) deyip geçilim. Zira, sen de, ben de şu zevahir âleminin takazalarına aldırış etmeyecek kadar derya-dilizdir, sanırım ve gene sanırım ki Mevlânâ'ya dair yazdığın manzumenin tadı, bana, çok geçmeden o siteminin acılığını unutturacaktır.

Buna intizaren hasretle gözlerinden öper ve adresini bilmediğim için bu zarfa koymak mecburiyetinde kaldığım mektubu Osman Horasanlı'ya iletmeni rica ederim.

Yakup Kadri

* Bu mektup yeni harflerle yazılmıştır. (Yay. N.)

Şefik Esat'la hanımı gerek seni gerek Refika Hanım'ı ısrarla bir öğle yemeğine davet etmemi söylediler. Buna Leman'ın ricasını da ilave edeyim. Leman ayrıca Refika Hanım'a çok çok muhabbetler gönderiyor.

15 - VII - 1955

İki gözüm Yücel,

Ben bildiğin veya bildiğini tahmin ettiğim şartlar içinde İstanbul'a gelip yerleşirken yegâne teselli ümidim seninle sık sık buluşarak görüşmekti. Fakat geleli üç ayı geçiyor. Senin güler yüzünü görmek şöyle dursun hatta izini dahi bulmak imkânını elde edemedim. Nihayet bir tecrübe olur kabilinden bu mektubu yazmaya (yani seninle benim aramda bir hatt-ı vasıl temin etmeye) karar vermiş bulunuyorum. Lakin bu mektubun eline geçip geçmeyeceğini bilmiyorum. Eğer geçerse malumun olsun ki ben (Yeniköy'de Şefik Esat Bey'in köşkündeyim.) Bu adrese bir haber iletecek olursan beni minnettar kılacaksın. Hatta benim aksime çok gezginci olduğun için belki mektup yazmaya bile lüzum görmeyerek beni bu inziva tepesinde gelip ararsın diye umutlanıyorum.

Adresimi Yeniköy İskelesi karşısındaki –tam karşısı– sokağın başında kâin karakoldan öğrenebilirsin kolaylıkla. Yalnız hiç değilse iskele karşısından itibaren bir otomobile binmek lazım gelir. Zira bir toprak yokuş çıkmak icap eder. Daha doğrusu gelmeye karar verirsen gününü ve saatini bana bildirirsin. Ben de –daha doğrusu biz de– seni iskeleden gelip alırız. Biz de diyorum, bundan maksadım Şefik Esat'lardır.

Gözlerinden öperim, çoluk çocuğa muhabbetlerimi yollarım.

Yakup Kadri

25 / IX / 1955 Yeniköy Tepesi

İki gözüm Yücel,

Sana hepimiz için pek nahoş bir haber vermek ıztırarında *[zorunluluk]* bulunuyorum. Löbon'da kararlaştırdığımız buluşma birçok sebep dolayısıyla maalesef gerçekleşemeyecek. Zira bugünlerde hem bizim apartmana taşınma telaşımız var hem Şefik Esat'ın haremi hanımefendinin şehirde takip etmek mecburiyetinde bulunduğu birtakım miras, mahkeme vesaire işleri var. Bense son görüşmemizde hissetmiş olacağın vechile artık ihtiyarlığımın bütün ağırlığını taşımaya başlamış amel-mande *[iş göremez]* bir halde bulunuyorum. Yoksa hanımlara bakmayıp Şefik'le birlikte annenin leziz yemeklerinden yemeğe ve senin tatlı sohbetlerinden zevk almağa gelirdik. Anlaşılan felek bizlere artık bu saadetleri bile fazla görüyor.

Cümleye hürmetlerimle gözlerinden öperim ve uzak bir ihtimal de olsa sizleri biz gitmeden bir kere daha burda görmek ümidini beslerim.

Yakup

4 - III - 1957

İki gözüm Yücel,

Güzel hoş ve tatlı mektubuna cevap vermek için benim de buna yakın bir şey yazabileceğim anı bekledim. Fakat (deryadillik)te, "derviş mizaçlılık"ta sana erişmek ne mümkün! Bununla beraber, itiraf ederim ki o mektubun beni sana hayli yakınlaştırmıştır. Mesela sevimli arkadaşımız Osman Bey'den bahsediş tarzın bana onun bütün vefasızlıklarını unutturmuş, onu tekrar dostlar siciline kaydetmek hoşgörürlüğünü vermiştir. Şefkati hakkında verdiğin malumat ise beni çok sevindirmiştir. Zira son zamanlarda bütün neşesini kaybetmiş görünüyor ve bu hali beni üzüyordu. Hayatımın birçok safhalarında Şefkati benim için bir şevk ve şetaret bir hafif ruhluluk kaynağı olmuştur. Bunun kuruyup gitmesine bittabi lakayıt kalamazdım.

"Nasılsınız?"ı okudum. O da mektubun gibi hakimane bir neşe ile doludur. Bilir misin ki bu "Nasılsınız?" suali bizim ailede ve benim çocukluğumda bir türlü halledilemeyen bir terbiye ve adab-ı muaşeret meselesine meydan açmıştı. Ablam bu suale hiç cevap vermezdi. Gelinlik kız çağma gelip görücüler önüne çıktığı vakit de bu huyundan hiç vazgeçmedi. Annem kendisini bu yüzden çok azarlardı. O da "Görüyorlar ki sıhhatteyim, hasta değilim, neden iyiyim diye cevap vereyim" derdi. İki üç defa büyükanne olduğu şu devirde dahi "Nasılsınız?"lara cevap vermemekte musırdır *[ısrarlı]* sanırım.

Ben ise son zamanlarda buna karşı "İçgüveysinden halliceyim" mukabelesinde bulunmakla yetiniyorum. Hakikat-ı hal de hepimiz için de bu değil mi? Bütün memleket bir huysuz ve cadaloz kaynana evine döndü. Sen buna gerçi tahammül gerek diyorsun. Ama ne yapalım ki cefaya tahammül biraz da kanıksamak meselesidir ve bunu kanıksadık mı artık insanlığımızdan bir şey kalmamıştır. Anadolu ovalarında dolaşan kara mandalara döneriz. Sakarya Harbi sıralarında bunlardan çoğunun kalçaları üstündeki derilerinin soyulmuş olduğunu görürdüm ve bunu bir hayvan hastalığı sanırdım. Meğer ne imiş bilir misin? Yalın ayak askerlerimiz bu derileri süngülerinin uciyle kesip yüzerek çarık yaparlarmış. Bizim bu menfur idare karşısındaki tepkisizliğimiz aşağı yukarı böyle bir hissizlik derecesine çıkmıştır. Emin ol ki ben politika

yapmıyorum. Sadece nefretimi ifade ediyorum. Bu bir nevi iç boşaltmasıdır. Aksi takdirde boğulup tıkanmak işten değildir.

Gözlerinden hasretle öper ve Leman'la birlikte annenle, refikana hürmetler ederim.

Yakup

12, Mayıs 1957

İki gözüm,

Evvela sana kırmızı bir mürekkeple yazdığıma bakıp da bundan sembolik bir mana çıkarmamanı rica ederim. Avrupa mürekkebi namına bir şişe kırmızı mürekkebim kalmıştı. Siyahları yaza yaza hep tükettim. Hamit'in dediği gibi:

Yazdıkça mürekkebi kuruttum.
Her bir sözü kendime okuttum
Bir şey diyecektim... ah, unuttum (bilir misin ki Makber'in en güzel mısraları bu ikisidir)

Bu halimde, sen de tutmuşsun bana doğduğum yıla ve bugüne dair hatıramı soruyorsun. O Allahın belası yılın 1889 ve o meş'um günün 27 Mart olmasından başka bir şey bilmediğim gibi annemden de buna dair dikkate değer bir söz işitmiş değilim. Herhalde o yıl ve o gün ne ateşperestlerin (ateşgede)si sönmüştü ne de (tak-ı Kisra'da) gedikler açılmıştı. Ancak Hazreti Muhammet'le bu husta bir benzerliğimiz olmuşsa, o da, (valide)lerimizin, bizi, herhangi bir fani gibi "hafta-i eyyam ile vakt erişib" doğurmasından ibarettir. Hazreti Muhammet'i bilmem ama heman benim anamın taksiratını Allah affeylesin! Lakin benim adıma dikmek üzere olduğun "abide"nin emeğini kim takdir edip, kim mükâfatlandıracak. Herhalde ben kendi hesabıma bunun minnet ve şükranını asla ödeyemeyeceğim. Beni yoktan var ettin Hasan Âli. Gerçi bu memlekette yoktan var olanların, yahut edilenlerin ne birincisi ne sonuncusuyum. Ama yine de gönlüm, var olduğuma inanmak istiyor doğrusu. Bu nefis emniyetini bana veren sen oldun.

Gözlerinden hasretle öper annene ve refikana hürmetler ederim.

Yakup

Gönüllü romancı, "zoraki diplomat" Yakup Kadri Karaosmanoğlu, oğlu şair Can Yücel'in deyişiyle "çağın en güzel gözlü maarif müfettişi" ve efsanevi Milli Eğitim Bakanı Hasan-Âli Yücel'le yıllarca mektuplaşmıştı.

Hasan-Âli Yücel'in kızı, Can Yücel'in ikizi Canan Yücel Eronat, Yakup Kadri'den babasına gelen mektupları derledi:

"...Diyebilirim ki ikinci bir 'İbrahim Müteferrika' da siz olacaksınız. Bu adam bizi neşriyat hayatında, nasıl taş devrinden ansızın makine devrine *isal* etmişse, siz de orta zamanın son bergüzarı olan *sahaflık* devrini kapatmış ve bizi adeta bir nevi rönesans devrine eriştirmiş oluyorsunuz. Artık fikirlerimiz güneş yüzü görmeden mahzenlerde çürümek felaketinden kurtulacaktır."

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-363-527-3

